

Jiří Urban

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

V okrese Dobruška vázlo na podzim 1949 plnění zemědělských dodávek, a tak okresní národní výbor (dále ONV) přistoupil k nevybíravým kontrolám přímo v zemědělských usedlostech. Místní zemědělci však zareagovali a sešli se 9. prosince 1949 před budovou ONV v Dobrušce v počtu asi 300 osob,¹ aby manifestovali svůj nesouhlas s takovým postupem.² Předkládaná studie přibližuje důvody, které rolníky ze sledovaného regionu dohnaly k vyjádření nesouhlasu s praktikami zemědělské politiky režimu touto otevřenou manifestační formou, líčí zákulisí vyšetřování a okolnosti konstrukce rozsáhlé protistátní skupiny, stejně jako existenční důsledky pro exemplárně potrestané a jejich okolí.³

V čele průvodu, směřujícího ono páteční ráno z Pohoří přes Pulici do Dobrušky, nesl Antonín Kupka československou státní vlajku. U budovy ONV se shromáždění zastavilo a několik zástupců z jeho středu se jalo tlumočit funkcionářům národního výboru své pohnutky k manifestaci. *Delegace šla vyjednávat podmínky, za kterých by bylo možné dále hospodařit*,⁴ vzpomíná tehdy dvacetiletý Josef Chmelař, syn posléze souzeného hos-

1 „Řídící orgánové“ Státní bezpečnosti (dále StB), vystupující v dokumentech pod kryptoagramy 44/Rs a 44/Sk, odhadovali počet zúčastněných na 180 osob, pozdější odhad hovořil o 250 osobách. *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), fond (dále jen f.) Vyšetřovací spisy – Hradec Králové (dále jen HK-V), vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Úřední záznamy č. 55 a 61, oba z 9. 12. 1949. Přípis adresovaný útvaru 701-A ve věci akce proti kontrolám ONV na vesnicích v okrese Dobruška, 19. 12. 1949. Později odsouzený Ladislav Dašek, který se k průvodu připojil, když čítal přibližně jen 30 osob, vypověděl: *Zástup lidí v průvodu cestou vzrostl, poněvadž se k němu připojovali stále noví a další lidé zvláště v Dobrušce, takže když přišel průvod na ONV, bylo v něm asi 250 lidí*. Tamtéž, a. č. V-1626 HK, 1. část, Zápis o výpovědi, Dobruška, prosinec 1949 (bližší určení data chybí).

2 Události věnovala pozornost hned zkraje 90. let uplynulého století ve své diplomové práci ČERNÁ, Helena: *Politická perzekuce na Opočensku v letech 1948–68*, Hradec Králové 1992, dostupné v *Archivu Univerzity Hradec Králové* (dále jen AUHK), f. Sbirka vysokoškolských závěrečných prací. Autorka čerpa la ze spisu Státního soudu Or I/VII 13/50, z tisku a hlavně ze svědectví pamětníků (Františka Hanuš, Antonína Kupky, Ladislava Jiráka, Miloslavy Tomkové, Josefa Vojnara a Josefa Žďárka). Dále na kauzu jedním článkem v květnu 1990 a sérií devíti článků na jaře 1998 upozornil *Orlický týdeník*. Případu se pouze okrajově dotkl i výjimečný znalec komunistických archivů historik Karel Kaplan. KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Barrister & Principal, Brno 2001, s. 152.

3 Téma bylo zpracováno na základě analýzy všech dostupných pramenů centrální (dokumenty Archivu bezpečnostních složek a okrajově i Národního archivu) i regionální proveniencie (dokumenty Státního oblastního archivu v Zámrsku, Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou, v Náchodě a okrajově i v Hradci Králové, Archivu Univerzity Hradec Králové) a za příspěpení především memoárové literatury a tisku.

4 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci: akce „kulak“*. Miloslav Růžička, Havlíčkův Brod 2008, s. 130.

podáře. Když se pak shromážděnými zaplnily i chodby úřadu, byl povolán krajský bezpečnostní referent Prokop, který několikrát neúspěšně vyzval rolníky k rozchodu. Ti však uposlechl až na výzvu ing. Tomka, respektovaného sedláka z Hrošky, pro kterého mezitím spěšně dojel rolník Josef Šitina.⁵ O všudypřítomnosti špiclů StB svědčí spolupracovník vystupující v dokumentech pod kryptogramem 44/Rs. Ten hned týž den předal svému „řídícímu orgánu“ tuto zprávu: *Velmi zajímavé bylo to, jak přítomní, kteří byli rozbouřeni, se ihned uklidnili, když je k tomu vyzval jistý inženýr Tomek, bytem Hroška. Postup, jakým reagovali přítomní na vyzvání Tomka ku klidu, jeví se velmi podezřelý a vzniká možnost, že jmenovaný byl jedním z iniciátorů celého sročení.* Na závěr 44/Rs spekuloval: *Celý případ jeví se tak, že několik vesnických boháčů využilo důvěřivosti malých zemědělců k uvedené provokaci a za žádost propuštění zatčených osob zakrývají svoje hlubší zájmy, a to rozbití svazek dělníků a rolníků a poštvat vesnici proti nové zemědělské politice.*⁶ Ve spisech 2. (vyšetřovacího) odboru královéhradeckého krajského velitelství Státní bezpečnosti (dále KV-StB), které se případu ujalo, tak hned od prvního dne figurovala konstrukce rozsáhlé protistátní skupiny rolníků, „vesnických boháčů“ z Dobruška. Zda se ten který zemědělec přímo angažoval na přípravě, nebo byl toliko účasten dobrušské manifestaci, bylo již nadále nepodstatné, rozhodujícím faktorem zůstal „třídní profil“. I u nezúčastněných totiž vyšetřovatelé pojali zasvě, že případně zůstali doma, aby se jako iniciátoři vyhnuli podezření. StB odpověděla zatýkáním vytipovaných osob, z nichž následně vytvořila protistátní skupinu 18 lidí, které Státní soud Praha posléze odsoudil pro trestné činy velezrady, nedovoleného sdružování a pobuřování. Pětice z nich byla později zahrnuta do celostátní, v listopadu 1951 propuknuvší Akce K („kulaci“),⁷ s vystěhováním rodin čtveřice dalších se počítalo, aniž by jejich jména v protokolárním seznamu „rodinných celků“ určených k vystěhování v Akci K („kulaci“) figurovala.

Z pohledu komunistických kolektivizátorů totiž okres Dobruška (společně s Hořicemi) zaostával za krajským průměrem v tempu zakládání JZD. Krajská prokuratura jej pro ministerstvo spravedlnosti charakterizovala jako „reakční“ a „politicky nevyspělý“, k čemuž přispělo i uspořádání „nežádoucích“ vzpomínkových večerů na T. G. Masaryka na několika místech okresu během března 1950.⁸ JZD tu byla ustavena jen čtyři,

5 *Dále mi důvěrník sdělil, [...] že svázení zemědělců se také zúčastnil Opočenský, farář českobratrské církve, který jel do Hrošky a přivezl ing. Tomka, hlásil mylně informovaný „řídící orgán 44/Sk“.* ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 55 z 9. 12. 1949.

6 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 63 z 9. 12. 1949. O čtyři dny později hlásil další poznatky. Jeho pozornosti neuniklo ani to, že sestry Bašové z Kláštera nad Dědinou při odchodu z budovy ONV Dobruška plýly na bustu Lenina, která je na chodbě uvedené budovy vystavena. Tamtéž, Úřední záznam č. 64 z 13. 12. 1949.

7 K Akci K („kulaci“) nejpodrobněji viz JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Edice Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 35. ÚSD AV ČR, Praha 2001. Z archivního materiálu krajské proveniencie zpracovala problematiku násilného vystěhování „kulacky“ oceňovaných rodin z východočeského regionu nejnověji SKOPALOVÁ, Marie: Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století. In: *Sborník prací východočeských archivů* 11, Státní oblastní archiv, Zámorsk 2007, s. 93–120. Životní příběhy a vyprávění vystěhovaných shromáždil a vydal RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci: akce „kulak“*.

8 *Národní archiv* (dále jen NA) f. Archiv ministerstva spravedlnosti – Klostův archiv, karton (dále jen k.) 178b, Zpráva Krajské prokuratury v Hradci Králové z 15. 4. 1950 s přílohami z okresů.

Jiří Urban

nejnižšího typu, v obcích Dobrá, Lomy, Městec a Mokrá. Vesničané tu vesměs drželi pospolu a navzájem si vypomáhali bez ohledu na to, k jaké velikostní skupině ten který zemědělec náležel.⁹ Navíc se po okrese šířila aféra lomského JZD. *Proti JZD se zřejmě nebojuje*, psal dobroušský prokurátor v pravidelném hlášení, *pouze jest využívána ta skutečnost, že předseda JZD v Lomech spáchal sebevraždu oběšením*. Minimálně jedna osoba byla trestně stíhána pro pobuřování při výkupu strojů.¹⁰ *Činnost proti JZD se obvykle projevuje slovními delikty pronášenými dosud neuvědomělými rolníky při zakládání JZD nebo v přípravných schůzích*, shrnoval krajský prokurátor pro ústředí.¹¹ Rolníci byli jen zřídka ochotni nechat se přesvědčit o „výhodách“ plánovaného hospodaření. Zaslepenost všudypřítomných plánů dobře ilustruje následující usnesení dobroušského ONV: *Bylo usneseno uvědomiti Podorlickou mlékárnu v Opočně, že jest bezúčelné posílat rolníky na ONV, aby jim byly přebytky mléka ze III. čtvrtletí 1950 převedeny na IV. čtvrtletí. Každý zemědělec měl možnost, aby si správně naplánoval dodávky. Pokud tak neučinil, musí plně pocítit odpovědnost správného a poctivého plánu*.¹²

Úřední kontroly

Centrálně řízený rozpisový mechanismus povinných zemědělských dodávek fungoval po této linii: ONV v Dobrušce obdržel směrná čísla od Krajského národního výboru (dále KNV) v Hradci Králové, dle směrnic rozepsal směrodatné údaje dále na obce, kde místní národní výbory (dále MNV) měly „třídně“ rozepsat dodávky na jednotlivce. Nesplnění dodávek bylo urgováno na schůzi, a když i nadále dodávky vázly, byly rozeslány dopisy, v nichž bylo každému zemědělcovi vyčísleno, kolik čeho dodal či nedodal. V těchto dopisech bylo nedodané množství obilí, brambor, luštěnin, olejnin a zelí oceněno trojnásobkem výkupní ceny.¹³ Návrh na kontroly u rolníků s usedlostmi nad 20 ha půdy podal předsednictvu Okresního výboru (dále OV) KSČ v Dobrušce poslanec Plhal, instruktor z Krajského výboru (dále KV) KSČ v Hradci Králové.¹⁴ Následoval pokyn zásobovacího a vyživovacího referátu ONV

9 Autor zprávy zdejší stav vstřížně vyjádřil heslem „venkov jedna rodina“. Příkladem budiž uspořádání podpisové akce malými rolníky z Pulice ve prospěch sedláka, proti němuž bylo vedeno trestní řízení.

10 *Státní oblastní archiv* (dále jen SOA) *Zámrsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inventární číslo (dále jen inv. č.) 271, signatura (dále jen sign.) T 12/50, Situační zpráva za červenec 1950, Okresní prokuratura v Dobrušce 4. 7. 1950.

11 Tamtéž, Situační zpráva adresovaná politickému presidiu Generální prokuratury v Praze, Hradec Králové 17. 6. 1950.

12 *Státní okresní archiv* (dále SOkA) *Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 18, kniha (dále jen kn.) 18, Zápis ze schůze rady ONV 8. 9. 1950, s. 6.

13 Upomínky a trojnásobné výměry pokut za nedodané zemědělské produkty rozesílalo z příkazu dobroušského ONV hospodářské družstvo. *Již tyto pokuty nadělaly mezi zemědělci mnoho zlé křve a tito využívali těchto výměrů k výrazům nespokojenosti u ostatních drobných zemědělců*. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsazek, Přípis adresovaný útvaru 701-A ve věci akce proti kontrolám ONV na vesnicích v okrese Dobruška, 19. 12. 1949. Jeden z postižených rolníků vyjádřil své pocity následovně: *Kdybych si byl vědom viny v nedodání obilnin, přijal bych pokutu s klidem, já ale sám dodal i samozásobitelskou dávku žita, abych vyhověl podmínkám [...] Výměrem jsem byl spíše bolestně dotčen, poněvadž byl nespravedlivý a já se snažil dodat vše, co se mi urodilo a bylo mi předepsáno*. Tamtéž, 1. část, Zápis o výpovědi Jana Baše, Dobruška 20. 12. 1949.

14 Tamtéž, Zápis o výpovědi Karla Horáka, KV-StB Hradec Králové 13. 3. 1950.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

pořídít výpis z hospodářského družstva, jehož výsledkem byl seznam rolníků tzv. „kulackého charakteru“.¹⁵ *Na základě těchto výpisů byly pak nařízeny a prováděny kontroly u všech zemědělců bez rozdílu hektarové výměry. [...] Mimo to bylo nařízeno provádění hospodářských kontrol i u osob, které měly vcelku, až na nepatrné maličkosti, své kontingenty splněny a jednalo se v mnoha případech o zemědělce s malou hektarovou výměrou. [...] V některých případech byla kontrola provedena i u těch zemědělců, kteří měli dodávky splněny.*¹⁶

Personální složení kontrol bylo určeno v následující sestavě: jeden dělník, jeden příslušník SNB a jeden zaměstnanec ONV.¹⁷ Kontroly byly provedeny v usedlostech u Josefa Dvořáka v Pohoří, u Jana Tláskala (švagr L. Daška) ve Slavětíně, u Josefa Černého v Klášteře nad Dědinou, u Josefa Chmelaře v Pulici, u Františka Tomka v Hrošce i u dalších rolníků (Najmana v Pohoří, Holečkové v Bohuslavicích). Záměnou jmen proběhla kontrola též v rodině Jaroslava Chmelaře, jedné ze sociálně nejslabších v obci Pulice.¹⁸ Nejen tento očividný přehmat úředních kontrolorů velmi pobouřil a znepokojil místní obyvatele, kteří se začali obávat, že ONV přikročí ke kontrolám i v hospodářstvích malých zemědělců, že budou z moci úřední odnímány i samozásobitelské dávky nebo že bude rovnou znárodňováno. Úřední kontroly v hospodářstvích probíhaly v prvním týdnu prosince 1949. V přehledech o plnění dodávek přitom nevládl pořádek ani před kontrolami, ani po kontrolách. Odpoledne po manifestaci rada dobrušského ONV rozhodla, že z důvodů, že *hospodářské družstvo nemá přesná čísla o výkupu zemědělských výrobků, jest třeba vyslati příští týden do každé obce zaměstnance ONV neb hospodářského družstva, aby zjistili přesná množství dodaných zemědělských výrobků.*¹⁹ Rovněž StB viděla pochybení na straně hospodářského družstva, které dodalo ONV nesprávné údaje o plnění dodávek, a tak při kontrolách většinou zemědělci předkládali potvrzení, že to, co na nich kontrola požaduje, mají již dodáno.²⁰

Ke kontrolám se schylovalo dlouhodobě. Již 20. října distribuční referent Kyrál v radě ONV zmínil hromadění žádostí o slevu z dodávek.²¹ Během listopadu prodjedna rada ONV zprávu o výkupu. Rozhodla poslat do každé vesnice jednoho zaměstnance ONV, který po dobu 10 dnů bude sledovati průběh dodávek a bude se snažiti, aby bylo splněno na 100 %. Újezdní tajemník měl radě podávat hlášení za svůj újezd

15 Tamtéž, Trestní oznámení číslo jednací (dále jen č. j.) 17172/49, adresované Okresní prokuratuře v Dobrušce, KV-StB Hradec Králové 22. 12. 1949. Zápis o výpovědi Ladislava Daška, Dobruška, prosinec 1949.

16 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Přípis adresovaný útvaru 701-A ve věci akce proti kontrolám ONV na vesnicích v okrese Dobruška, 19. 12. 1949.

17 Víme, že například kontroly v Pohoří u rolníka Najmana se účastnil dělník Jan Falta z Cháborů, strážmistr Adolf Lislér ze stanice SNB v Opočně, úředník dobrušského ONV Jan Jakoubek z Nového Města nad Metují a členka MNV Božena Kačerová z Pohoří. Tamtéž, Úřední záznam č. 54 z 9. 12. 1949.

18 Tamtéž, Záznam z 11. 12. 1949.

19 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze schůze rady ONV dne 9. 12. 1949.

20 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Úřední záznam č. 54 ze dne 9. 12. 1949.

21 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze schůze rady ONV, 20. 10. 1949.

Jiří Urban

a být spojkou mezi ONV a vyslaným zaměstnancem.²² Po dobu výkupu se rada měla scházet častěji.²³ Po dvou týdnech rada zhodnotila výkup, rozhodla svolat distribuční pětku a *vyslati do obcí se špatnou dodávkou znovu kontrolu /1 zaměstnanec ONV, 1 dělník/*. Výslovně se poukázalo na obce Hroška, Klášter nad Dědinou a České Meziříčí.²⁴ Předsednictvo OV KSČ dalo tou dobou ONV pokyn zajistit kontroly u zemědělců nad 20 ha půdy, výslovný důraz přitom kladlo na to, že má jít o přísné kontroly. Zodpovědnými za provedení byli předseda ONV Horák a zemědělský referent Vít.²⁵ Okresní stranická špička pak ve své pravidelné schůzi kvitovala průběh dosavadních kontrol: *Během týdne při kontrolách v obcích, v Pohoří a Bohuslavicích, se shromažďovali zemědělci a bránili výkonu kontroly*. Mezi mnoha zmíněnými rolníky se z později odsouzených mihla jména Antonína Kupky, Miloše Pavlíka a Josefa Žďárka. *V kontrolách u větších zemědělců bude nadále pokračováno*,²⁶ usnesli se soudruzi.

O detailech z průběhu kontrol se dovídáme především z operativních hlášení StB. V pondělí 5. prosince se během kontroly u Josefa Chmelaře v Pulici shromáždilo asi 50 lidí, *kteří se hádali s příslušníkem SNB o tom, že mají dodáno, a dále mu předhazovali tu okolnost, že dostali půdu z rozparcelovaného velkostatku, kterou jim teď chtějí brát*. Rovněž zde zazněl výrok, *že až přijde kontrola podruhé, začnou zvonit na zvonici a kontrolory vyženu z vesnice i s příslušníkem SNB*.²⁷ Během kontroly u Najmanů v Pohoří si Miloslav Pavlík, místopředseda tamního MNV, vyžádal od kontrolorů protokol, aby jej přečetl shromážděným občanům. *Při tom volalo několik hlasů zároveň: „To je pěkné, loňského roku dostala naše obec diplom za vzorné plnění dodávek a letos na nejlepší zemědělce, kteří se celý den dřou na poli, posíláte kontroly. Děláte to dobře, teď u velkých a zítra u nás malých. My vám nevěříme. Ústava nám není nic platná, stejně si děláte, co chcete, a jednou nám to všechno vezmete“*, zaznamenal bezpečnostní příslušník vystupující pod kryptogramem 44/Sk.²⁸ Týž den, tedy 6. prosince, při kontrole v Bohuslavicích, kterou u rolnice Holečkové prováděl za ONV sám předseda Horák spolu s dělníkem Příbylem z Cáneky, příslušníkem SNB Blažkem ze stanice v Novém Městě nad Metují a za asistence předsedy místní vyživovací komise Potočka, údajně někteří ze shromážděných volali: *Pryč s režimem!*, přičemž *mezi zúčastněnými bylo několik občanů s odznaky strany KSČ*. Během kontroly se přítomný příslušník SNB zřejmě nechal vyprovokovat poznámkami přihlížejících mladíků a zatkl Vojtěcha Kašpara, řidiče hospodářského družstva, který

22 Újezdním tajemníkům byla v procesu kolektivizace přisuzována významná úloha. Šlo většinou o dělníky, kteří po proškolení a asi týdenní instruktáži na ONV zabývali svoji činnost na vesnicích. Jejich úkolem bylo vysvětlovat otázky týkající se práce národních výborů a vztahů státní správy k socializaci vesnice, píše se ve vzpomínkové brožuře náchodského OV KSČ. *Socialistické přeměny zemědělství na Náchodsku: tak jsme začali*. OV KSČ – OV SDR, Náchod 1979, s. 22.

23 SOka Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze schůze rady ONV, 10. 11. 1949.

24 Tamtéž, Zápis ze schůze rady ONV, 24. 11. 1949

25 SOka Rychnov nad Kněžnou, f. OV KSČ Dobruška, k. 5, inv. č. 39, kn. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, 23. 11. 1949.

26 Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, 7. 12. 1949.

27 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, 1. část, Zápis o výpovědi Václava Hrnčíře, KV-StB Hradec Králové 9. 12. 1949.

28 Tamtéž, a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 54 z 9. 12. 1949.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

odmítl sdělit jméno a bydliště. Avšak *při předvádění na MNV v Bohuslavicích byl mladík záměrně shlukem lidí oddělen od člena SNB a zmizel mezi lidmi*. V obci Hroška, kam kontroloři pokračovali, již zemědělci předem věděli, že do obce kontrola přijede, a shlukli se u stodoly ing. Tomka v počtu asi 50 osob. *Jelikož se tlačili předem, nemohla se kontrola uskutečnit a komise se musela vrátit*, stojí v hlášení.²⁹ V průběhu tří dnů předcházejících manifestací byli v souvislosti s kontrolami zatčeni tři mladíci z Pohoří, jmenovitě 21letý Miroslav Mrázek, 25letý Václav Hrnčíř a 29letý Miloš Pavlík. Jednalo se o synky větších rolníků, kteří se měli provinít tím, že upozorňovali na kontroly v obcích. *Při jedné takové „návštěvě“ v Pohoří u Dobrušky projížděli mladí hoši vesnici na motorkách a hlasitým troubením upozorňovali na „nezvané hosty“*³⁰ Miroslav Mrázek byl příslušníky dobrušského okresního velitelství SNB zatčen jako první již 6. prosince, následující den přišla řada na Václava Hrnčíře a 8. prosince byl zadržen i Miroslav Pavlík.³¹ Václav Hrnčíř, který na motocyklu objížděl okolní obce, vypověděl při vyšetřování na královéhradecké StB mimo jiné následující: *Večer jsem jel do Opočna na taneční zábavu, a když jsem přijel v noci domů, byl jsem zatčen příslušníky SNB. Prohlašuji, že jsem si nebyl vědom trestnosti svého počínání.*³²

V den uskutečnění průvodu zaslal pražský útvar StB tajný pokyn k *důkladně[mu] prošetření tohoto případu a zjištění, kdo dal podnět k tomuto sročení.*³³ Svou urgencí ústředí v tu chvíli reagovalo teprve na shromažďování občanů u probíhajících kontrol, o průběhu či dokonce přípravě manifestačního průvodu ještě nevědělo. Královéhradecké velitelství StB mělo přitom k dispozici zprávu „řídícího orgánu 44/Sk“³⁴ vycházející z rozhovoru s újezdní tajemnicí Marií Pišovou, že se předcházejícího dne, 8. prosince 1949, konala v obci Lhota Bolehošť schůze Jednotného svazu českých zemědělců

29 Tamtéž.

30 HANUŠ, František: Dílo totality – ing. Tomek odsouzen na 18 let s dovětkem: „Návrat nežádoucí“. In *Orlický týdeník*, Rychnov nad Kněžnou, 31. 5. 1990, s. 1.

31 SOA *Zámrske*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rozsudek Státního soudu Praha, č. j. Or I/VII 13/50, Hradec Králové 24. 8. 1950. *Po demonstračním průvodu rolníků dne 9. 12. 1949 byli jmenováni spolu s více účastníky shluknutí odvezení státní bezpečností do Hradce Králové, kde byli pryj po vyslechu propuštěni*, psal posléze dobrušský správce okresní prokuratury doptává se královéhradeckého velitelství StB, zda bylo na mladíky rovněž podáno trestní oznámení. Všichni potom byli vzati do vazby ještě jednou, na tři týdny v březnu 1950. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Přípis správce okresní prokuratury, Dobruška 23. 12. 1949.

32 Tamtéž, 1. část, Zápis o výpovědi, KV-StB Hradec Králové 9. 12. 1949.

33 Tamtéž, Operativní podsvazek, Přípis útvaru 701-A ve věci sročení obyvatelstva při kontrole plnění zemědělských závazků, Praha 9. 12. 1949.

34 Ze záznamu, datovaného již v listopadu 1949, víme, že se na Dobrušku pro StB angažovali mimo jiné soudruzi Urban a Sedlák z II. (vyšetřovacího) oddělení. Ze záznamu z března 1950 pak získáváme jistotu, že osoba vystupující v dokumentech pod kryptogramem 44/Sk je totožná s agentem StB „Sedlákem“, který v 50. letech působil na východočeském venkově převážně jako agent provokatér. „Sedlák“, občanským jménem Bedřich Hrdlička (1922–1994), původem z Berounska, je nechalně známý z novopackého případu popraveného Vladimíra Cermana či z nechanického případu Josefa Pluhaře a Jiřiny Hroudové. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam (nečíslovaný) z 21. 11. 1949 a Úřední záznam č. 71 ze 17. 3. 1950. MÁLEK, Jiří: Justiční vražda Vladimíra Cermana. In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III.: třetí (protikomunistický) odboj*. Miloš Vognar – M&V, Hradec Králové 2002, s. 223–224. JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Státní okresní archiv, Hradec Králové 1992, s. 109–137.

Jiří Urban

(dále JSČZ), na které se jednalo o tom, že 9. 12. ráno půjde průvod demonstrovat na okres do Dobrušky a že již nesmí připustiti tomu, aby se na venkově prováděly kontroly. [...] Dojednáno bylo, že Bek Sláva a Jirsák Jan ze Lhoty Bolehoště na svých motocyklech objednou ráno obce a vyzvou zemědělce, by se hromadně zúčastnili demonstrace na okrese v Dobrušce.³⁵ Dále dne 7. prosince 1949 při předávání zpráv o činnosti římskokatolické církve informoval agent s krycím jménem „Lusk“ svého řídicího příslušníka o nespokojenosti mezi zemědělci (v okolí Velkého Meziříčí, přičemž přímo uvedl Bohuslavice) s rozpisem kontingentů.³⁶ Především ale už s datem 21. listopadu 1949 StB zaznamenala aktivitu rolníka Rohleny z Přepych, který měl zemědělce vybízet k hromadnému pochodu do Dobrušky.³⁷ Jeho jméno znovu zmínil okresní velitel Bezpečnosti Dyntar až v létě 1950, když krajskému velitelství připomínal nabádání Jaroslava Rohleny z Přepych a Václava Junka z Pohorí k účasti na demonstraci: *Vyzýval dne 6. prosince 1949 při sběrně mléka [...], když tam nosili rolníci konve s mlékem v ranních hodinách, k účasti na demonstraci sedláků u ONV v Dobrušce slovy: „Všichni musí jít do Dobrušky, všechny tam jdou.“ Jaroslav Rohlena je býv[alým] horlivým nár. socialistou, zahrocen ve všech směrech proti dnešnímu lidově demokratickému zřízení, čímž se také netají.* V případě Junka zaznamenal tuto sousedskou rozmluvu: *„Sousedě, je Vaší povinností, abyste se také zúčastnil té akce proti kontrolám, ale neříkejte to, je to trestné.“ Není vyloučeno, že Václav Junek byl také jedním [z těch], kteří demonstraci organizovali,* hlásil nadřízenému orgánu v domněnku, že pomůže rozšířit okruh obžalovaných. Od KV-StB jako adresáta pak pochází rukopisná poznámka *projednej s orgány, kteří prováděli akci „Dobruška“.*³⁸

Na neděli 11. prosince 1949 nachystal okresní sekretariát KSČ v obcích, kde proběhly kontroly, akci „hovory s lidem“, na nichž měli promluvit i představitelé kraje v čele s poslancem Borůvkou. Stranická reprezentace rozhodla, že vybere největšího sedláka z okresu, spočítá jeho příjem a plnění dodávek od roku 1945 a *řádně občanstvu zhodnotí otázku velkých sedláků na vesnici.*³⁹ Akci „hovory s lidem“ důkladně monitorovala StB, pro niž byla vítanou příležitostí pro shromáždění dalších regionálních poznatků.

V Nahořanech, bydlišti již internovaného Josefa Vojnara, *odpolední schůze „Hovorů s lidem“ proběhla klidně za účasti 33 osob včetně referentů. Z velkých sedláků nebyl nikdo přítomen,* hlásil „řídící orgán 12/Ťa“.⁴⁰ *Strana KSČ nemá důvěru v obyvatelstvu v Nahořanech, neboť místní obyvatelé jim vytykají jejich soukromý život, který vedou nesprávně – opíjejí se, jsou špatnými hospodáři a někteří byli v I. rep. u fašistických organizací, za okupace přísluhovali Němcům.*⁴¹

35 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 55 z 9. 12. 1949.

36 *Rolníci si na to již stěžovali, zažádali o kontrolu při mláčení, tato kontrola uznala menší výnos, přesto nebylo z předpisu nic sleveno. [...] Jest nutno přešetřiti, kdo dělal rozpisy, zda to nedělal kulak, a to úmyslně, by vnesl mezi zemědělce nespokojenost.* Tamtéž, Hlášení z 8. 12. 1949.

37 Tamtéž, Úřední záznam (nečíslovaný), Hradec Králové 21. 11. 1949.

38 Tamtéž, Hlášení z 3. a 14. 7. 1950, č. j. 295 taj./1950.

39 Tamtéž, Úřední záznam č. 54 ze dne 9. 12. 1949.

40 Tamtéž, Úřední záznam č. 33 ze dne 12. 12. 1949.

41 Tamtéž, Úřední záznam č. 66 ze dne 12. 12. 1949.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

Také v Bohuslavicích větší hospodáři schůzi ignorovali, přesto se hovorů zúčastnilo asi 70 občanů. Bezpečnostní spolupracovník vystupující pod kryptogramem IV/Nk si nejprve vyslechl stížnosti předsedů MNV a místního akčního výboru Národní fronty (dále AV NF) na poučovací nezájem občanů o účast na správě obce, posléze se informoval na konkrétní „narušitele“: *Po ukončení schůze jsem zavedl debatu se soudr. Stolínem Josefem z místní obce, který mi řekl, že příčinou rozvratu obce jsou tito lidé, kteří též byli přítomní při srocení v Dobrušce. Mezi čtrnácti jmenovanými samozřejmě nechyběl Josef Šitina.*⁴²

V Hrošce, bydlišti internovaného Františka Tomka, kam přijel referovat poslanec Plhal, se nejprve během dopolední stranické schůze probírala situace v obci. M[ístní] AV-NF pracuje bez jinostraniků, jelikož tito odmítají jakoukoliv spolupráci s komunisty, zaznělo. Hovorů samotných se pak zúčastnilo asi 30 občanů, z nichž byl informátorem, vystupujícím pod kryptogramem IV/Ke, *pozorován jeden z přítomných jménem Hlavsa Bohuslav, který svými úsměšky neprojevoval velkých sympatií. [...] Kromě provokujícího Hlavsy byl průběh schůze klidný a zemědělci odcházeli uspokojeni.* Po skončení schůze vyslovil místopředseda místní organizace (dále MO) KSČ podezření, že iniciátorem účasti na průvodu byl v Hrošce Václav Horák, zemědělec z usedlosti čp. 3 (15 ha).⁴³

Největší účast měly „hovory“ v Pohoří, kde se sešla asi stovka občanů. Mezi nimi se pohyboval i „řídící orgán 43/Pl“, promluvit přijel poslanec Borůvka. Po agitaci za zakládání JZD se *na uzávěr schůze dotknul událostí, které proběhly v minulém týdnu, a pravit: „Vy malozemědělci byli jste k tomuto vyprovokování a ti, kteří na tomto měli zájem, jsou zajištěni a budou podle zásluby potrestáni.“*⁴⁴

V Semechnici přišlo na „hovory s lidem“ 85 osob, mezi nimiž nechyběli ani dva „orgánové“ StB. „Řídící orgán 66/Pa“ do svého hlášení mimo jiné poznamenal, že *lidový agronom obce není politicky uvědomělý*, a upozornil na neprůhledné jednání člena dobroušského ONV Lenfelda ohledně rozpisu kontingentů.⁴⁵

Na mimořádném setkání zástupců OV KSČ, ONV, JSČZ, hospodářského družstva a mlékárny v zasedací síni ONV čtyři dny po manifestaci pak bylo rozhodnuto, že *v kontrolách u zemědělců nad 20 ha bude nadále pokračováno.*⁴⁶ Události minulého týdne měla na programu i následující pravidelná schůze okresního předsednictva strany. Zde o věci informoval předseda ONV Horák, k němuž byla manifestujícími vyslána rolnická deputace. Svůj souhrn zakončil informací, že *celý případ je v jednání STB,*⁴⁷ aniž mohl tušit, že se do jejich spárů také zanedlouho dostane.

42 Tamtéž, Sledování a pozorování průběhu hovorů NF s občanstvem v obci Bohuslavice, Hradec Králové 12. 12. 1949.

43 Tamtéž, Sledování a pozorování průběhu hovorů NF s občanstvem v obci Hrošce, Hradec Králové 12. 12. 1949.

44 Tamtéž, Úřední záznam č. 6 ze dne 12. 12. 1949.

45 Tamtéž, Úřední záznam č. 46 ze dne 12. 12. 1949.

46 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. OV KSČ Dobruška, k. 5, inv. č. 39, kn. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, rady ONV, újezdních tajemníků ONV, zástupců HD, mlékárny, tajemníků JSČZ, ORD, Dobruška 13. 12. 1949.

47 Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 14. 12. 1949.

Jiří Urban

Zatýkání a vyšetřování

V atmosféře rychle se šířících existenčních obav a vlny nesouhlasu bylo zcela pochopitelné, že se rolníci z okolních vesnic semkli a 9. prosince 1949 v tak hojném počtu vyšli do Dobrušky vyjádřit okresním zástupcům svůj nesouhlas s jejich počínáním. Většina z nich však netušila, jaké následky může taková akce v totalitárním komunistickém státě mít. Hned ve večerních hodinách toho dne se na krajském sekretariátu KSČ v Hradci Králové konala porada, jíž se účastnili nejlivnější představitelé kraje i zástupci okresu. Přítomen byl politický tajemník Souček, předseda KV KSČ Jiránek, bezpečnostní referent KNV Prokop, předseda KNV Baudyš, královéhradecký velitel StB Radoň,⁴⁸ za dobušský okres přijel politický tajemník Žid a bezpečnostní referent Ficenc. Pozice dobušských zástupců se sice zanedlouho začala otřásat, nyní však bylo v jejich společnosti *dobodnuto, že se přikročí k zatčení osob z řad větších sedláků a bývalých politických exponentů agrární strany*, konkrétně byli jmenováni minimálně František Tomek a Josef Chmelař. Represivní složky regionu nezahálely. *Zdejší velitelství provedlo ještě uvedené noci zatčení osob, které přicházely v úvahu, že byly iniciátory celé akce.*⁴⁹ Uvedenými osobami byli již jmenovaní Josef Chmelař z Pulice a František Tomek z Hrošky, dále Josef Vojnar z Nahořan a Josef Žďárek z Černčic.

František Tomek *ještě téhož večera* (tzn. po návratu z dobušského ONV, pozn. autora) *řídil zkoušku divadelního ochotnického spolku v Hrošce, jehož byl režisérem. Pozdě v noci si však pro něho přijeli členové SNB.*⁵⁰ Tehdy osmnáctiletý Josef Chmelař vzpomínal, jak *v noci po druhé hodině přišli tři estébáci, probudili rodiče a otce bez vysvětlení zatkli. Čekali jsme, že přijde do večera domů, ale druhý den přišli znovu a zatkli maminku.*⁵¹ Jako jeden z iniciátorů manifestačního průvodu byl hned 9. prosince označen také Josef Žďárek z Černčic, chybně uvedený jako Jan, *kteřý kritizoval neoprávněnost zatčení oněch osob, načež prohlásil: „Musíme to dnes prosadit za každou cenu! Kdyby se to nepovedlo, zorganizujeme vesnice z celého kraje, lidi sem dopravíme a bude to ještě ostří.“ Po tomto výroku řekl, že objede město a ihned že se vrátí.*⁵² Josef Žďárek byl společně s Josefem Vojnarem v noci z 9. na 10. prosince zatčen jako první, půl hodiny po půlnoci. O čtvrté hodině ranní si příslušníci StB přišli pro Josefa Chmelaře a Františka Tomka.⁵³

48 Bedřich Radoň (1911–1961) ze Svobodných Dvortů, občanským povoláním textilní dělník, od r. 1930 člen KSČ, byl v červnu 1945 přijat k obecní policii MNV ve Dvoře Králové nad Labem. Zde byl pověřen vyšetřováním osob obviněných dle retribučního dekretu, zároveň byl členem tamního OV KSČ a působil v bezpečnostní komisi ONV. Na sklonku roku 1947, kdy byl již u zpravodajské služby ZOB, jej okresní velitel SNB Kymlička charakterizoval následovně: *Je záhadného charakteru, vážný, uzavřený, neupřímný a záluďný. Služební předpisy nezvládá vůbec, neb dosud službu u SNB nekonal, a proto není možno se vyjádřiti o jeho upotřebitelnosti.* Upotřebení se pro Radoně našlo, v roce 1948 byl postaven do čela referátu „Z“ královéhradecké Oblastní úřadovny StB, v letech 1949–1951 byl zástupcem velitele KV-StB v Hradci Králové, posléze velitelem KS MV v Olomouci, odkud na jaře 1954 přešel na pozici náčelníka 4. odboru IV. správy MV. ABS, f. Personální spisy, personální spis a. č. 3739/11 RADOŇ Bedřich.

49 Tamtéž, Souhrnná zpráva v akce Dobruška adresovaná krajskému sekretariátu KSČ pod č. j. 17172/441122-49, Hradec Králové 24. 3. 1950.

50 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví politických vězňů okresu Rychnov nad Kněžnou 1948–1989*. Státní okresní archiv – Okresní úřad – Konfederace politických vězňů, Rychnov nad Kněžnou 1995, s. 234.

51 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní: akce „Kulak“*, s. 130.

52 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 61 z 9. 12. 1949.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

V pondělí 12. prosince se na velitelství Bezpečnosti dostavil Václav Hrnčíř (jeden ze tří zatčených mladíků, propuštěný dva dny předtím). Na základě jeho sdělení se ve spisech Bezpečnosti začala objevovat jména Karla Oubrechta z Pulice a Josefa Kareše z Pulice. Karel Oubrecht měl být dle Hrnčířova udání iniciátorem shromažďování občanů u probíhajících kontrol, Josef Kareš byl označen za organizátora celé akce. *V hostinci u Chmelaře šval také Kareš rolníky, aby se vysrali na práci a na odvádění, že jim to stejně vezmou. Byl však Chmelařem on i ostatní nabádání ke klidu s tím, že jim nikdo nic nebere, aby pracovali a nedělali hlouposti. Když ho [Kareše] nechtěli uposlechnouti, raději z lokálu odešel, svěřil mimo jiné Hrnčíř.*⁵⁴ Následující den po Hrnčířově udání byli oba jmenovaní ještě s Antonínem Kupkou zatčeni, tentokrát mezi 18. a 19. hodinou.⁵⁵ K tomuto dni ještě poznamenejme, že se jméno Josefa Kareše objevilo v hlášení spolupracovníka 44/Rs mezi osobami očekávajícími zatčení. Doslova uvádí, že *jmenovaný prohlásil, že má sbaleny kufry a že čeká, že pro něho přijdou. Též v obci Pulice je občanstvo překvapeno tím, že Chmelař Josef je zatčen a Kareš je ještě doma.*⁵⁶

Důvodem, který královéhradecké KV StB uvedlo okresní prokuraturaře v Dobrušce v trestním oznámení odůvodňujícím vazbu, byl trestný čin velezrady, kterého se jmenovaní měli dopustit organizováním průvodu rolníků před ONV v Dobrušce proto, *aby mohli sabotovat plnění dodávek zemědělských produktů [...] a tak rozvracet lidové demokratické zřízení.* Společně měli násilím působit na výkon pravomoci ONV v Dobrušce, čímž chtěli vynutit zrušení opatření k zajištění výživy národa a propuštění osob, které byly zatčeny pro maření úředních výkonů.⁵⁷ Zatímco se zatčení hospodáři smířovali s odloučením od svých rodin na blížící se vánoční svátky, okresní příslušníci SNB sborově zpívali a recitovali u příležitosti Džugašviliho narozenin.⁵⁸ Vyšetřovatelé *od všech uvězněných vyžadovali přiznání, že chtěli rozvrátit republiku, že měli spojené se Západem, že měli zbraně. Protože uvěznění nechtěli dobrovolně toto doznání podepsat, začali s nimi vyšetřovatelé jednat po svém. Metody vyšetřování urážely lidskou důstojnost, a to i přesto, že již uplynul rok od vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv, připomínal Orlický týdeník na jaře 1998.*⁵⁹ *Metody vyšetřování měly jednotný postup: bytová prohlídka, nasazení pout, odvoz do vězení, samoty, temnice, bití, kopance, dřepy, svícení do obličej silným světelným*

53 SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rozsudek Státního soudu Praha, Or I/VII 13/50, Hradec Králové 24. 8. 1950, s. 6.

54 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Nečíslovaný úřední záznam z 12. 12. 1949. Hrnčíř se již při prvním výsledku u StB zavázal: *když zjistím původce tohoto shluknutí a dále toho, kdo k tomuto shluknutí nabádal a měl na jeho provedení největší zájem, ihned jej oznámím bezpečnostním orgánům.* Otázkou je, zda byl jeho příslib dobrovolný, jak stojí v zápisu, či spíše učiněn pod pohrůžným nátlakem. Tamtéž, 1. část, Zápis o výpovědi, KV-StB Hradec Králové 9. 12. 1949.

55 SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rozsudek Státního soudu Praha, Or I/VII 13/50, Hradec Králové 24. 8. 1950, s. 6.

56 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 64 z 13. 12. 1949.

57 Tamtéž, 1. část, Trestní oznámení č. j. 17172/49 adresované Okresní prokuraturaře v Dobrušce, KV-StB Hradec Králové 22. 12. 1949.

58 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze slavnostní schůze oslav 70. narozenin gen. Stalina, 21. 12. 1949.

59 ČERNÁ, Helena – PTÁČEK, Josef: Selské bouře v Podorlicku 1949–1950 (3.) In: *Orlický týdeník*, 15. 4. 1998, s. 8.

Jiří Urban

zdrojem apod.⁶⁰ Kupříkladu Josef Chmelař se později svěřil: *Protokoly jsem nečetl, viděl jsem, že někteří vyšetřovanci chodili zmláceni, a tak jsem bez odporu podepisoval.*⁶¹ Helena Černá, která se případem zabývala hned zkraje 90. let, se též pozastavila nad osobami vyšetřovateli: *Paradoxem zůstává, že někteří vyšetřovatelé pocházeli ze stejných vesnic jako vyšetřovaní, ale přesto je ani v nejmenším nešetřili.*⁶²

V sobotní poledne obdržela Ústředna Ministerstva vnitra od královéhradeckého KV-StB telegram s označením „Tajné – pilné!“⁶³, v němž se psalo: *Po našem zásahu proti 8 velkým zemědělcům z okresu Dobruška nastalo zatím uklidnění a nebyly provedeny další akce, které se připravovaly /přůvody na ONV/. Pomineme nyní nepodloženou „státobezpečnostní“ konstrukci o dalších připravovaných průvodech a všimneme si zaujetí, s jakým StB sledovala účinek zatýkání. Naopak dne 10. 12. 1949 výkupní družstva hlásí zvýšený počet dodávek zemědělských produktů. U družstva v Dobrušce stála včera ještě v odpoledních hodinách řada povozů se zemědělskými dodávkami, což zjev mimořádný, zněla informace pro ústředí.⁶⁴ Při sledování účinku zatčení [...] bylo zjištěno, že zemědělci byli zatčením zaraženi a ihned se začali starati o zvýšené odevzdávání zemědělských produktů, hlásili 44/Rs a 50/Bk pracující i v neděli.⁶⁵ V úterním hlášení líčil 44/Rs náladu na dobrušském venkově, na nějž dopadla svíravá atmosféra strachu: *O propuštění 3 osob a zatčení 8, které jsou podezřelé jako iniciátoři uvedeného průvodu, se na vesnicích nemluví, pravděpodobně z obav, neb dnes nikdo nechce mluvit o uvedeném činu. [...] Jak bylo zjištěno, na okrese Dobruška [je] několik osob, které čekají, že budou zatčeny jako iniciátoři průvodu.*⁶⁵ Ještě před blížícími se vánočními svátky bylo ústředí StB jakoby ujištěno: *V souvislosti s tímto případem sledujeme illeg. agrární skupinu v okrese Dobruška, kterou obsadíme agenturně.*⁶⁶ Hned následující den, tedy 20. prosince, se příslušníci královéhradeckého KV-StB rozjeli do Dobrušky navštívit stranický sekretariát. K rukám jim byl politický tajemník Žid a předseda okresního výboru strany Kunc. Při průzkumu zjistili, že členové distribuční pětky, na které předsednictvo OV KSČ záležitost kontrol delegovalo, *nejednali v linii strany, t.j. postavením malých a středních rolníků proti velkým, nýbrž se usnesli, že kontroly půjdou k nejhorsím dodavatelům, u nichž popřípadě bude zabaven i majetek.*⁶⁷*

Dne 13. ledna 1950 provedl dobrušský ONV další razii na rolníky – vlastníky více než 15 ha půdy, kteří dosud nesplnili přeepsané dodávky, a na mlýny v okrese. Akce měla nevídaně masový rozměr, kontroly byly provedeny v 25 obcích, k čemuž byla

60 ČERNÁ, Helena – PTÁČEK, Josef: Selské bouře v Podorlicku 1949–50 (5.) In: *Orlický týdeník*, 28. 4. 1998, s. 5.

61 Noční a soustavné výslechy, týráni hladem, dřepy a výhrůžky jako součást vyšetřovacích metod potvrdili minimálně Ladislav Dašek, Josef Valtera, Josef Vojnar a Josef Žďárek. Pouze Jan Baše udal, že byl vyslýchán slušným způsobem. SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rukopisné poznámky k líčení před Krajským soudem v Hradci Králové dne 5. 12. 1973, bez data.

62 AUHK, f. Sběrka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 30.

63 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Telegram z 10. 12. 1949.

64 Tamtéž, Záznam z 11. 12. 1949.

65 Tamtéž, Úřední záznam č. 64 z 13. 12. 1949.

66 Tamtéž, Přípis adresovaný útvaru 701-A ve věci akce proti kontrolám ONV na vesnicích v okrese Dobruška, 19. 12. 1949.

67 Tamtéž, Úřední záznam, bez data.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

nasazena asi stovka příslušníků lidových milicí.⁶⁸ O druhé vlně kontrol se v radě ONV hovořilo ještě před vánočními svátky. Rada rozhodla, aby komise *překontrolovaly zno-
vu procenta nedodávek u velkých rolníků a zjistily zároveň příčiny, které vedly k tak zvané
neúrodě nebo k nemožnosti dodat*. Zodpovědným za tento úkol byl učiněn distribuční
referent Jan Kyrál.⁶⁹ „Řídící orgán Bačkora“ z dobrušské školy SNB posléze hlásil,
že kontroly opět nedokázaly rozdělit rolníky na dva tábory, vzbudit odpor k velkým
sedlákům, nýbrž *že uvedenými prohláškami se docílil opak a všichni se spojili v jeden celek*.⁷⁰
Oproti tomu rada ONV hodnotila druhou vlnu kontrol uspokojivě.⁷¹ Při revizi plnění
a uzavírání výrobních a dodávkových smluv se dohodla, *že malým a středním rolníkům
povoluje náhradní plnění a že zemědělci, vlastníci půdy nad 15 ha a kteří nesplnili závazek, učí-
něný podepsáním smlouvy v r. 1949, budou předáni trestnímu oddělení*.⁷² I tímto opatřením
se naplňovala direktiva o „třídním přístupu“.

Příprava a odložení dobrušského procesu

Dne 8. února 1950 přijel na dobrušský ONV státní prokurátor z Prahy, aby zde
s okresními stranickými funkcionáři projednal otázky spojené s přípravou procesu.
Není vyloučené, že nejmenovaný prokurátor přijel též obhlédnout vhodný prostor,
každopádně výsledkem bylo usnesení, *aby případ se 17ti obžalovanými byl uskutečněn
v Dobrušce*.⁷³ Toho večera si soudruzi na stranickém sekretariátu rozdělili odpovědnost
za přípravu soudního přelíčení v této kauze, o níž hovořili jako o „případu Pulice“. Politické
projednání se státní prokuraturoou dostali na starost soudruzi Kunc, Mar-
šálek, Horák a Ficenc, o technické provedení se měli postarat Machalíček, Ficenc
a Dyntar. Soudruh Tojnar z kádrového oddělení OV KSČ byl pověřen výběrem publi-
ka na soudní přelíčení, bezpečnostní zajištění měli pod palcem soudruzi Ficenc coby
bezpečnostní referent ONV a Dyntar coby okresní velitel Národní bezpečnosti.⁷⁴

Další vlna zatýkání následovala na přelomu února a března 1950. V odpoledních
hodinách 28. února byli postupně zatčeni Josef Valtera, Ladislav Dašek, Josef Šitina,

68 Královéhradeckou StB o tom telefonicky vyznamenal soudruh Punar z oddělení StB v Náchodě. Tamtéž, Fonogram z 16. 1. 1950. *SOka Rychnov nad Kněžnou*, f. OV KSČ Dobruška, k. 6, inv. č. 40, kn. 40, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 18. 1. 1950.

69 *SOka Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze schůze rady ONV 22. 12. 1949.

70 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 4/50 z 18. 1. 1950.

71 *Distribučním referentem ONV byla podána zpráva o výkupu zemědělských produktů do 16. ledna 1950 – pšenice 87 %, žito 105 %, ječmen 84,3 %, oves 85,1 %, luštěniny 88 %, olejnin 88,4 %*. *Výkup a kontroly dne 13. ledna byly vcelku provedeny dobře, až na některé výjimky, kde bylo odebráno i setové obilí (Krcín, Bačetín, Provoz). Ú H[ospodářského] D[ružstva] se zajistí, aby byla ponechána rezerva pro takové případy, aby mohlo určité množství obilí uvolnit. Náhradní plnění bude povoleno až po kontraktacích*. *SOka Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 18, kn. 18, Zápis ze schůze rady ONV 19. 1. 1950.

72 Smlouvy na rok 1950 byly tou dobou podepsány v 31 obcích, z nichž pět uspořádalo manifestační podepisování, stále však zůstávalo 196 smluv nepodepsaných. Tamtéž, Zápis ze schůze rady ONV 16. 2. 1950.

73 *SOka Rychnov nad Kněžnou*, f. OV KSČ Dobruška, k. 6, inv. č. 40, kn. 40, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 8. 2. 1950.

74 Tamtéž.

Jiří Urban

František Mrázek a tři již jednou internovaní mladíci – Miroslav Mrázek, Václav Hrnčíř a Miloš Pavlík. Prvý březnový den pak následovalo ranní zatčení Marie Rampasové, odpoledne následované Janem Bašem.⁷⁵ Vyšetřovatelé nezhálehli. Hlavní přelíčení *s organizátory prosincových selských hnutí v okrese Dobruška* bylo stanoveno na 9.–12. března 1950 do velkého sálu sokolovny v Dobrušce. K účasti na přelíčení bylo počítáno s vydáním 600 vstupenek, *kteřé budou rozděleny do všech obcí v okrese [...] Vstupenky vydá určeným příslušným MNV v souhlase s okresním vedením KSČ, aby se přelíčení nemohly účastniti z větší části reakční živly, které by přelíčení rušily.*⁷⁶ Podceňována nebyla ani bezpečnostní opatření během procesu. Okresní bezpečnostní velitel Dyntar⁷⁷ vyrozuměl nadřízené královéhradecké orgány i kolegy z oddělení StB v Náchodě o tom, že po dohodě s bezpečnostním referentem ONV a prokurátorem *zesílil přechodně stanicí SNB Dobrušku na dny 9.–12. 3. 1950 o 3 členy SNB a po dobu přelíčení /ve dne/ 10 členy SNB.*⁷⁸ Vojtěch Rudý zároveň vyrozuměl KV-StB o nutnosti eskortovat obžalované dne 9. března na desátou hodinu do dobrušské sokolovny.⁷⁹ *I kdyby to dopadlo nejhůř, tvrdili právní zástupci uvězněných, nemohou podle platných zákonů dostat víc než dva roky za pobuřování.*⁸⁰

Občané z Pulice na to konto zorganizovali petiční akci, jejímž výsledkem bylo dobrozdání za Josefa Chmelaře, které vyzdvihovalo jeho nezištnou povahu i skutečnost, že vždy, i v nejtěžších dobách, vypomáhal všem malým zemědělcům. Tuto skutečnost ihned zaznamenal „řídící orgán 44/Rs“ v hlášení na Josefa Markse, malozemědělce z Pulice, který 6. a 7. března obcházel občany s předmětným dobrozdáním.⁸¹ Dobrozdání s podpisy 36 pulických, adresované JUDr. Blumovi do Hradce Králové pro obhajobu Josefa Chmelaře, bylo ovšem zabaveno stanicí SNB v Dobrušce. Josef Marks byl následně podroben přestupkovému řízení. *Prohlásil, že tak učinil z vděčnosti Josefu*

75 SOA Zámorské, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rozsudek Státního soudu Praha, Or I/VII 13/50, Hradec Králové 24. 8. 1950, s. 6.

76 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Hlášení okresního velitelství Národní bezpečnosti v Dobrušce z 4. 3. 1950.

77 Jaroslav Dyntar (nar. 1898) z Opočna byl za 1. republiky členem četnictva, zařazeným na Slovensku. V roce 1939 byl přeřazen do Dobrušky a zde dán do penze. V době okupace byl povolán do služby a sloužil v Kladně a Břežanech. V roce 1945 se vrátil do Dobrušky, vstoupil do řad KSČ a byl přijat ke SNB, kde v letech 1947–1950 zastával funkci okresního velitele. Na konci roku 1949 rada ONV rozhodla přidělit mu byt v okresním činžovním domě. *Poměr k dnešnímu zřízení má naprosto kladný*, hlásil koncem roku 1954 náčelník opečenského oddělení VB ppor. Pavel. ABS, f. Personální spisy, personální spis a. č. 413/31 DYNTAR Milan, Posudek vyhotovený za účelem zvláštní prověrky Milana Dyntara, č. j. VB-2622/30-54, Opočno 8. 12. 1954. Tamtéž, osobní evidenční karta DYNTAR Jaroslav, nar. 16. 1. 1898. SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 17, kn. 17, Zápis ze schůze rady ONV 22. 12. 1949, s. 4.

78 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Hlášení okresního velitelství Národní bezpečnosti v Dobrušce z 4. 3. 1950.

79 Tamtéž, Přípis Státního soudu v Praze z 1. 3. 1950.

80 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 234. Rovněž „řídící orgán 44/Rs“ dokládal, že *větší zemědělci na okr. Dobruška nepovažují provinění Kareše a spol. za velké a očekávají, že tito budou mírně potrestáni*. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 121 ze 4. 4. 1950.

81 Informaci získal od Josefa Šimona z Pulice, který byl v tomto případě uveden jako důvěrník, avšak nevědomý, neboť právě on text dobrozdání pro Josefa Markse sepsal. V oddíle „Prameny“ příslušník StB, vystupující pod kryptogramem 44/Rs, uvedl: *Josef Šimon, zemědělec z Pulic, se kterým jsem chtěl jít k soudu do Dobrušky a který je přívržencem Chmelaře*. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 108 z 11. 3. 1950.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

Chmelařovi, ježto týž v dobách nehorších mu vždycky vypomohl, zaznamenal vrchní strážmistr Vošlajer, podepsaný jako velitel stanice SNB v Dobrušce.⁸² Před obecními funkcionáři se poté Josef Marks ohradil: *V udání je také naznačeno, jako bych konal nějakou podpisovou akci (ve smyslu dům od domu, pozn. autora), na což se obrazují, že toto dobrozdání podepisovali jen ti rolníci, kterým Chmelař se svými potahy většinou zdarma pracoval na poli. [...] Nepokládám toto moje jednání za nedovolené, neb jsem si myslel, že vyjádříme tímto dobrozdáním, co Chmelař pro malé zemědělce a dělníky vykonal, dodával.*⁸³

Březnové veřejné přelíčení však bylo na poslední chvíli odročeno, aniž by ve spisech královéhradeckého velitelství StB existovala zmínka, z jakého důvodu tak bylo učiněno. Všichni později zatčení figurovali již v trestním oznámení z 22. prosince 1949, při přípravě procesu se s nimi již počítalo. Po odročení přelíčení kolovaly na veřejnosti různé zprávy. *Veřejnost jest zvědavá, co se bude zatčeným rolníkům klást za vinu a jak budou souzeni. Příbuzní zatčených zastávají názor, že proces byl odložen proto, že se uvažuje o dosažení národní správy na jejich hospodářství, zaznamenala StB.*⁸⁴ *Toto přelíčení bylo očekáváno s velkým zájmem, jeho odročení vzbudilo množství dohadů a kombinací, hlásil okresní prokurátor.*⁸⁵ Pravou příčinu odloženého procesu musíme hledat v souběžném zatýkání vysoce postavených funkcionářů ONV v Dobrušce, konkrétně předsedy Karla Horáka, bezpečnostního referenta Josefa Ficence a zásobovacího referenta Poruby.⁸⁶

- 82 *SoKa Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 45, inv. č. 199, sign. 268, Udání, č. j. 517/1950, Velitelství stanice SNB Dobruška 10. 3. 1950.
- 83 Tamtéž, Protokol, č. j. E-34-50, 16. 3. 1950. Trestní komise ONV však sezna, že tímto jednáním vyvolal veřejné pobouření u všech lidí lidově demokraticky smýšlejících, a uložila Josefu Marksovi peněžitou pokutu ve výši 200 Kč. Tamtéž, Trestní nález, č. j. E-34-50, 29. 3. 1950
- 84 *ABS*, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Úřední záznam č. 76/50 z 14. 3. 1950.
- 85 Je pravděpodobné, že v souvislosti se zatčením předních okresních představitelů také v regionu rostla víra ve zvrát politických poměrů. Dobrušský prokurátor dával na srozuměnou, že bylo podáno několik tr. oznámení na rolníky pro rozšiřování poplašných zpráv, hlavně na velké sedláky (že přijde převrat, že dnešní režim nebude mít dlouhého trvání atd.). *SOA Zámorsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva, Okresní prokuratura v Dobrušce 17. 5. 1950.
- 86 Dle interních informací StB byl Karel Horák zatčen pro styky s bývalým ministrem Clementisem (informoval o nich „řídící orgán 44/Sk“), Karla Porubu zatčení neminulo i proto, že jako bývalý představitel národně socialistické strany volil bílé lístky, bezpečnostní referent Josef Ficence byl (společně s předsedou ONV Horákem) nařčen ze zastávání se „kulaků“. *ABS*, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Úřední záznam č. 111 ze 17. 3. 1950 a Úřední záznam o průzkumu veřejného mínění na okrese Dobruška z 22. 3. 1950. Zatímco Karel Poruba se k práci na ONV mohl vrátit (vyplývá to ze záznamních listů zaměstnanců ONV, kde Poruba v polovině května 1950 napsal: *Svěřený referát zastávám spolehlivě, svědomitě, přesně a vytrvale.*, kdežto na Horákově listu stojí: *t. č. zajištěn.*), Karel Horák byl 10. 8. 1950 před Státním soudem Praha odsouzen k odnětí svobody na 14 let pro trestný čin sabotáže a černého obchodu. Josef Ficence byl v tomtéž řízení odsouzen za neoprávněné pobírání potravinových lístků a proto, že nezakročil proti zcizování zabavených potravin. Jeho trest na svobodu i tresty vedlejší byly zanedlouho prominuty. Bývalý předseda Horák však dlel ve výkonu trestu, přestože mu byl dvěma amnestiemi snižen na 5 let. Rada Městského národního výboru (dále MěNV) v Dobrušce se proto dotazovala, *proč Karel Horák, který byl odsouzen v té samé aféře a kterého MNV v Dobrušce k omilostnění doporučil, dosud propuštěn nebyl.* *SoKa Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 39, inv. č. 188, sign. 192, Záznamní listy Karla Poruby a Karla Horáka, 15. 5. 1950. Tamtéž, f. MěNV Dobruška, k. 33, inv. č. 299, sign. 930, Přípis Krajské prokuratury v Hradci Králové, spis. zn. Pnt 1193/54, 11. 5. 1954, Přípis Krajského soudu v Praze, č. j. 4 Nt 125/54, 1. 3. 1954 a Přípis MěNV v Dobrušce adresovaný Krajskému soudu v Praze, 19. 3. 1954.

Jiří Urban

Okresní stranická reprezentace byla o odročení procesu informována teprve den před plánovaným začátkem přelíčení z úst politického tajemníka: *Do schůze se dostavil s. Žid a s. Maršálek, kteří informují předsednictvo [o] rozhodnutí o soudu, který se měl odbyvat ve čtvrtek 9. t. m.* Pravidelné dopolední schůzi byl přítom účasten i následně zatčený předseda ONV Horák.⁸⁷ Dobrušský OV KSČ zareagoval svoláním mimořádné schůze předsednictva s jediným bodem programu: *případ ONV*. Přizvaný poslanec Němec informoval přítomné, coby instruktor KV KSČ, o Horákově zatčení, bezpečnostní a distribuční referenti byli dle jeho informace po vyslechnutí propuštěni. Tajemník Žid pohotově předložil návrh jejich odvolání, předsednictvo sebekriticky příznalo zanedbání ostrážitosti a soudruzi sborově připustili, že *někdy nemohli v argumentaci s. Horáka zvládnout, neb to byl starý mazaný lišák*.⁸⁸ Nikdo neprojevil ani náznak pochybností či podivu. Ba naopak, o dosavadním předsedovi okresní lidosprávy se začalo v mžiku hovořit v čase minulém. Kdo by se taky odvažoval pochybovat o ostrážitosti StB, že. Opět mimořádně se předsednictvo OV KSČ sešlo v sobotu 1. dubna, aby projednalo personální návrhy na obsazení uvolněných funkcí ONV.⁸⁹ Zároveň dalo pokyn, aby manželka zatčeného předsedy již nemohla vyučovat a byla vypovězena z bytu ONV.⁹⁰ Obsazení uvolněných míst ve vedení ONV se zjevně protahovalo, když ještě na začátku července prokurátor hlásil, že *stále ještě není ustanoven nový výbor ONV*.⁹¹ Ze své funkce byl Horák formálně odvolán teprve v červenci 1950 plénem ONV.⁹² Interpretace StB byla nekompromisní: *Strana KSČ v Dobrušce nebyla dosti bdělá a ve vedení strany byli lidé, kteří svým původem neskýtali žádnou záruku a ostrážitost. Do vedení okr. výboru KSČ dostal se jen jediný dělník [...] ONV a celý okres ovládalo několik lidí, kteří neměli a nemají k dnešnímu zřízení poměr. Na ONV před očima*

87 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. OV KSČ Dobruška, k. 6, kn. 40, inv. č. 40, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Presenční listina, 8. 3. 1950.

88 Tamtéž, Zápis z mimořádné schůze předsednictva OV KSČ, 10. 3. 1950.

89 Navrženi byli soudruzi Kupka z Dobrého na pozici předsedy, Marván z Opočna na pozici bezpečnostního a Lemfeld z Domašina na pozici zásobovacího referenta. Tamtéž, inv. č. 41, kn. 41, Zápis z mimořádné schůze předsednictva OV KSČ, 1. 4. 1950.

90 Tamtéž, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 19. 4. 1950. Z posudku, který si následující rok vyzádalo ředitelství státních drah, víme, že, zatímco Karel Horák vykonával trest v Tmavém Dole ve Rtyni v Podkrkonoší, učitelka ručních prací Jiřina Horáková žádala o místo v národním podniku Československých drah. *Toto místo je po politické stránce dosti důležité*, odůvodňovalo žádost o sdělení všech podrobností o její osobě kádrové oddělení podniku. Dobrušský ONV Horákovou nedoporučil s tím, že *má svým náročným životem značný podíl na tom, že se Karel Horák dopustil finančních machinací, pro které byl odsouzen*. Horáková tedy nastoupila jako vychovatelka v družině dívčí národní školy v Brně, nevyhnuła se však pochybnostem ředitelství, *může-li vychovávat děti v pravém postoji k socialistickému státu*. SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 314, sign. 251, Přípis ředitelství státních drah v Olomouci, expositura Brno, zn. H.18.51, bez data. Koncept odpovědi, zn. III/269-1951, Dobruška 20. 2. 1951. Žádost o kádrový posudek, Národní škola dívčí v Brně, bez data (březen 1951). Koncept odpovědi, zn. III/269-1951, Dobruška 20. 6. 1951. Zpráva o pověsti, Mokré 19. 6. 1951.

91 SOA Zámorská, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva za červenec 1950, Okresní prokuratura v Dobrušce 4. 7. 1950.

92 Spolu s Karlem Horákem byl z pléna ONV odvolán i Josef Ficenc a Jan Kyrál. Jako nový předseda ONV byl schválen František Kupka. SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 1, inv. č. 3, kn. 3, Zápis z 2. plenárního zasedání ONV 11. 7. 1950.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

strany dosadili lidi, kteří jsou plni nenávisti proti našemu lid. dem. zřízení, a máme poznatky, že mají udržovati styky se zahraničím.⁹³

Ve shodě s politickou linií byl takto ONV v Dobrušce očistěn od jakkoliv „reakčně zaměřených živlů“, aniž by se ovšem tato skutečnost nějak promítla do žalobního petitu na soud čekajících rolníků. *Nyní po zatčení bývalého předsedy ONV Horáka je mínění, že celý proces byl odročen proto, že došlo k odhalení hlavních viníků, t. zn. že případ Horáka je slučován s akcí zemědělců v prosinci 1949, zpravovala StB krajský sekretariát strany krátce po odložení procesu.*⁹⁴ Podle průzkumu veřejného mínění, který počátkem dubna předložil „řídící orgán 44/Rs“, *poslední události na ONV v Dobrušce, zatčení Horáka K. zatlačilo do pozadí otázku zatčení vesnických kulaků.*⁹⁵

Proces napodruhé

Z okresního případu se nyní měl stát důkladně zinscenovaný případ krajský.⁹⁶ Správce krajské prokuratury hlásil, že *zájem o velké procesy před státním soudem je velmi živý, zvláště rozhlasové relace ze soudní síně.*⁹⁷ Je zřejmé, že okresní představitelé Bezpečnosti nebyli o přípravě procesu aktuálně informováni. Okresní velitel Dyntar adresoval královéhradeckému KV-StB během července hlášení na Václava Junka a Jaroslava Rohlena, které odůvodnil následovně: *Protože uvedená demonstrace byla vyšetřována orgány KV-StB Hradec Králové, hlásím k dalšímu řízení, neb zde není známo, zda byl Rohlena v uvedené věci vyšetřován.*⁹⁸ V intencích tehdejší nezákonnosti je pochopitelné, že se aktuální informace nedostávaly k rodinným příslušníkům ve vazbě stále držných rolníků. *Velmi nás překvapilo Vaše převezení do Hradce. Nedovedeme si vůbec vysvětlit – proč? Kdyby Pán Bůh dal, aby alespoň byl s Vámi soud. Vždyť je již nekonečná doba čekání a rozřešení stále nepřichází. Nevím, zda mi bude povolena návštěva, proto Ti alespoň píš. Vzpomínáme všichni neustále, jak to všechno snášíš, a věříme, že Bůh je spravedlivý a že nám Tě brzy vrátí,* psala paní Pavlíková.⁹⁹ Není snad ani třeba dodávat, že dopis byl shledán „závadným“ a svého adresáta nikdy nedostihl. Dostatečně zasvěcený dle všeho ale nebyl ani okresní prokurátor. Uprostřed léta hlásil z Dobrušky nadřízené prokuratuře, že se stále *netrpělivě čeká na ukončení procesu s účastníky průvodu zemědělců na ONV a s účastníky lístkové*

93 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Hlášení adresované útvaru 701-A, 3. 4. 1950.

94 Tamtéž, Souhrnná zpráva z akce Dobruška č. j. 17172/441122-49, KV-StB Hradec Králové 24. 3. 1950.

95 Tamtéž, Úřední záznam č. 121 ze 4. 4. 1950.

96 *Těsně před začátkem bylo však [přeličení] „z technických důvodů“ odvoláno a vše začalo znovu, vyšetřování, bití. Jenom se změnilý jejich pásy na rukávech. Místo modrých dostali bílé. Z jejich okresního případu se stal případ krajský,* napsala Jiskra Rychnovska 25. července 1968. JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 234. František Hanuš, který na případ upozornil krátce před svou smrtí na jaře 1990, napsal: *Krátce před jeho konáním [procesu v Dobrušce] však z krajského soudu přišlo nové rozhodnutí, že se soudní jednání překládá do Hradce Králové.* HANUŠ, František: *Dílo totality*. In: *Orlický týdeník*, 31. 5. 1990, s. 3.

97 SOA *Zámorsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva adresovaná politickému presidiu Generální prokuratury v Praze, Hradec Králové 17. 6. 1950.

98 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Hlášení z 3. a 14. 7. 1950, č. j. 295 taj./1950.

99 Tamtéž, Dopis datovaný 16. 7. 1950 v Dobrušce.

Jiří Urban

aféry se členy ONV, řízení jest vedeno před státním soudem.¹⁰⁰ Z výše uvedeného lze tedy oprávněně usuzovat, že režie přípravy a realizace procesu zcela přesahovala horizont okresních mocných, že si ji podržela StB a Státní soud.

Nové veřejné hlavní líčení před Státním soudem proti *ilegální skupině Karel Josef a spol.* začalo v úterý 22. a trvalo do čtvrtka 24. srpna 1950, tentokrát v sokolovně královéhradecké. Soudu předsedal dr. Vojtěch Rudý,¹⁰¹ o rok později nechvalně proslulý babickým procesem, jemuž sekundovali Karel Kruk a Evžen Patzák jako soudci z povolání a Karel Šanda s Emilem Šimkem jako soudci z lidu.¹⁰² Přizvána byla organizovaná veřejnost,¹⁰³ vstupenky dostali dělníci ze Závodů vítězného února v Hradci Králové, komunisté a funkcionáři z okolních vesnic. Soudruhu Vítovi coby zemědělskému referentovi ONV stranický výbor důrazně doporučil, aby se *pokud možno účastnil celého přelíčení*.¹⁰⁴ Divadelnost celého přelíčení podtrhuje detail, zaznamenaný a ověřený Helenou Černou, že totiž Rudý coby předseda senátu v jeho průběhu spadl ze židle, prý usnul.¹⁰⁵ Ostatně o regionální praxi komunistického, tzv. lidově demokratického soudnictví, tak vzdáleného zásadám právního státu, se můžeme poučit od krajského prokurátora Říhy: *Veškeré důležité případy jsou v pravidelných sobotních poradách předsedů senátů se zástupci prokuratury a veřejnými a politickými činiteli prodiskutovány a zejména po stránce politické je vždy tímto způsobem zjišťováno stanovisko veř. činitelů ke každému důležitějšímu rozhodovanému případu*.¹⁰⁶ Hypotéza, že měl Rudý rozhodnuto již dopředu a mohl klidně dřímat, tedy jistě nemusí být vzdálena pravdě. Královéhradecká *Pochodeň* napsala, že *tento proces je vlastně pokračováním a druhou etapou nedávno skončeného procesu se skupinou bývalého předsedy ONV v Dobrušce Horáka a spol.* Dále zdůrazňovala „výchovnou“, tedy zastrahující úlohu procesu: *Proces sám je školou jak pro funkcionáře, kteří mají styk s vesnicí, tak i pro každého rolníka*, psala.¹⁰⁷ Týden poté, co Státní soud ve věci „organizování protistátní demonstrace“ vynesl rozsudky, otiskla *Pochodeň* druhý výstražný článek. *Tvrdé testy vesnickým boháčům z Dobruška necht' jsou*

100 SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva za červenec 1950, Okresní prokuratura v Dobrušce 1. 8. 1950.

101 Vojtěch Rudý, vl. jm. Benjamin Roth, bývalý okresní soudce v severočeských Podbořanech, byl v roce 1949 na vlastní žádost přidělen ke Státnímu soudu. Lze tedy říct, že sledovaný dobušský proces byl jedním z těch, na němž získával důvěru a buďoval kariéru. U Státního soudu byl vybírán pro mimořádné případy, v nichž byly udělovány vysoké tresty na svobodě a tresty smrti. *Platil za poslušného vykonavatele stranických pokynů, které ve svém soudním rozhodování plnil*. Podle charakteristiky, kterou v listopadu 1953 vypracoval referent III. správy 4. odboru Ministerstva vnitra podporučík Patka, byl dr. Rudý *velmi citlivostivý, vychytralý, úlisný, avšak odborně schopný* a jeho jednání *zákeřné a zrádné s cílem získati prospěch pro vlastní osobu*. NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav: *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Host, Brno 2008, s. 203–204 a 304.

102 AUHK, f. Sbirka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 33.

103 Návrhy na vhodné složení obecnosti měli podávat újezdni tajemníci, dohledem byl pověřen soudruh Tojnar z kádrového oddělení OV KSČ. *SOkA Rychbiov nad Kněžnou*, f. OV KSČ Dobruška, k. 6, inv. č. 42, kn. 42, Zápis ze schůze OV KSČ, 19. 8. 1950.

104 Tamtéž, Zápis ze schůze OV KSČ, 19. 8. 1950.

105 AUHK, f. Sbirka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 33, 63–64.

106 SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva adresovaná politickému presidiu Generální prokuratury v Praze, Hradec Králové 17. 6. 1950.

107 Vesničky boháčů se zodpovídají před státním soudem v Hradci Králové. *Pochodeň*, 25. 8. 1950, s. 2.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

vystrahou všem, kteří by ještě dnes chtěli s něčím podobným počítat. Určitě by skončili tak, jako skončili tito a ostatní před nimi, varovala.¹⁰⁸

Rozsudek a životní peripetie s ním spojené

Jan Baše, 41letý rolník, hospodařil na 18 ha půdy v Bolehošti čp. 57. Obecní představitelé se zde již v listopadu 1949 při společné schůzi shodli, že *budou trvat na řádném plnění dodávek*, a rozhodli *zbavit zúmyslné špatné dodavatele všech výhod a nejhorší předat k potrestání*, přičemž nedodržení osevního plánu *bude trestáno víc než špatná dodávka.¹⁰⁹* Naplňování těchto závěrů bylo zřejmě opravdu důsledné, neboť ještě před exemplárním odsouzením Jana Bašeho *celá řada zemědělců chce pustit pozemky a dává je k dispozici MNV. Pro závažnost této otázky odsunuto do pléna*, stojí v zápise.¹¹⁰ O aktivitách Marie Bašové jsme zpraveni informátorem StB, v tomto případě jedním z neaktivnějších. *V Bolehošti přišla na MNV manželka zajištěného Bašeho a žádala potvrzení, že její manžel splnil ve všem předpis za rok 1949. Dále žádala o potvrzení, že MNV žádá, aby byl Baše propuštěn z vězení na jarní polní práce. Při tom prohlásila, že potvrzení potřebuje pro obhájce jejího manžela JUDr. Bluma z Hradce Králové. Žádané však nedostala*, informoval „řídící orgán 44/Rs“ a v závěrečném hodnocení poznamenal: *Ve věci žádosti Bašové je podezření, že obhájce jejího manžela JUDr. Blum ještě nezapomněl na svoje staré triky v obhajobě.¹¹¹* I kdyby měl však obhájce v rukávu sebelepší karty, či chceme-li „triky“, před senátem Státního soudu komunistického Československa s pravdou nemohl uspět. Jan Baše byl Státním soudem poslán do vězení na čtyři roky. Společně s 10 000 Kčs pokuty mu u soudu byla vyslovena jak ztráta čestných práv občanských na 5 let, tak konfiskace celého majetku. Po propuštění v květnu 1953 nastoupil jako pomocný dělník ve skladu v Týništi nad Orlicí.

Během manželova věznění se s obhospodařováním pozemků musela poprat hospodyně. Když počátkem roku 1952 Marie Bašová žádala o *vydání plného [potravinového] lístku pro zaměstnaného Pletana Vasila*, odůvodnila svůj požadavek racionálním argumentem, že *tento vlastně pracuje v soc[ialistickém] sektoru, poněvadž 1/2 její usedlosti je zkonfiskována*. Krom toho dále žádala o *vydání potr. lístků alespoň pro rodiče a děti. Má velké nedodávky v rostlinné výrobě (obilí) i v mléce. Ze soc[ialních] důvodů by lístky velmi potřebovala*, konstatovali zúčastněně obecní soudruzi, načež dospěli k usnesení: *Lístky se zatím nevydají.¹¹²* Situace se začala měnit až s postupem kolektivizace v obci. Na podzim 1952 jí nejprve zemědělská komise povolila náhradní plnění, poté se i vyživovací komise dohodla, že *žádost M. Bašové o slevení na dani se doporučuje, neb vstoupila do JZD.¹¹³* Marii Bašové se založením JZD v Bolehošti (17. června 1952) jistě začalo

108 Vesniční boháči z dobušského okresu spravedlivě odsouzení. *Pochodeň*, 1. 9. 1950, s. 9.

109 *SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. MNV Bolehošť, k. 18, inv. č. 5/2, kn. 2, Zápis z plenární schůze MNV, 22. 11. 1949.

110 Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV, 1. 8. 1950.

111 *ABS*, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 121 ze 4. 4. 1950.

112 *SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. MNV Bolehošť, k. 18, inv. č. 5/2, kn. 2, Zápis ze schůze rady MNV, 1. 2. 1952.

113 Tamtéž, k. 19, inv. č. 5/8, kn. 8, Zápis o schůzi zemědělské komise, 19. 9. 1952 a Zápis ze schůze komise výživy, 3. 10. 1952.

Jiří Urban

ulevovat, zato v porodních bolestech se zmlátající JZD muselo řešit otázku, *jak zajistit hospodářství u Bašů*. Zapisovatel jednání společné schůze zemědělské komise a JZD do zápisu poznamenal: *Mnoho jednáno, rozsáblá diskuse, většina přítomných obává se práce, neb se to nestačí obdělávat.*¹¹⁴

Vážně se uvažovalo rovněž o vystěhování rodiny, *příslušné komise již o přesídlení rozhodly, nezajištěné obdělávání půdy a členství Marie Bašové v nedávno ustaveném boleoštském JZD ale vedlo k upuštění od přesídlovacího záměru.*¹¹⁵ Čelit úředním ústrkům musel pochopitelně rovněž bratr Václav, který hospodařil na rodném statku.¹¹⁶ Již v létě 1950 byl jmenován mezi „neplničič“, díky nimž obec nesplnila dodávky na 100 %, jeho žádosti o slevu dodávek či doplateků za nedodané produkty byly odkládány a nakonec mu byl rodový majetek odejmut: *Jmenovanému byl veškerý majetek zkonfiskován, takže nemá žádného majetku. V dnešní době jest zaměstnán na státním statku v Klášteře n. D. a jest odkázán na svůj pracovní příjem, z kterého podporuje přestárlou matku. Po provedené konfiskaci byl jeho bývalý majetek převzat do správy MNV a teprv v nedávné době byla půda a budova převzaty Jednotným zemědělským družstvem v Bolehošti, konstatovali obecní funkcionáři v březnu 1954.*¹¹⁷

Ladislav Dašek, 51letý rolník ze Slavětína nad Metují čp. 26, hospodařil na 26 ha usedlosti ve své rodné obci. Za první republiky byl členem agrární strany, po válce vstoupil do strany sociálně demokratické, kde setrval do února 1948. V tomto období byl též členem a pozdějším předsedou dozorčí rady družstevní mlékárny v Opočně i předsedou svazu zemědělců. Jako úspěšný hospodář splňoval veškerá kritéria pro to, aby se znelíbil komunistickým mocipánům. Státní soud ho pro velezradu odsoudil k 20 rokům odnětí svobody, 20 tisícům Kčs pokuty, konfiskaci celého jmění i ztrátě čestných práv občanských na 10 let. *Během věznění pracoval jako horník na těžbě uranu na Jáchymovsku v táborech Vojna, Rovnost a Bytíz. V roce 1956 měl těžký úraz, který zázrakem přežil, i když měl zlomené 4 obratle. Léčení pokračovalo v nemocnici v Praze a věznění pokračovalo na Pankráci, pak následoval Mírov a Leopoldov. Propuštěn byl po 10 letech v rámci amnestie v květnu 1960. Vrátil se jako invalida a byl mu vyměřen důchod 100 Kčs měsíčně s tím, že manželka má záhumenek a může ho živit. Po odvolání mu byl důchod zvýšen na 230 Kčs měsíčně. Často vzpomínám, jak po návratu otce navštěvovali muklové a poslouchal jsem jejich vzpomínky a názory. [...] Vděčnými posluchači otcových názorů byli i četní moji spolužáci a myslím, že se názory na život u starého Daška poučili a rádi na to vzpomínají stejně jako já, líčil své vzpomínky na rodiče ing. Václav Dašek.*¹¹⁸

114 Tamtéž, Zápis ze schůze zemědělské komise společně se zástupci JZD, bez data (leden 1953).

115 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodnin kulaků, které nemohou být vysídleny pro nedostatečnou přípravu akce, Krajská správa StB (dále jen KS-StB) Hradec Králové 8. 6. 1953.

116 Jeho jméno samozřejmě nechybělo v okresním soupisu „kulacky“ ocejchovaných hospodářů. SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 313, sign. 240, Seznam venkovských boháčů (dle obcí, bez data).

117 Tamtéž, f. MNV Bolehošť, k. 18, inv. č. 5/2, kn. 2, Zápis o řádné plenární schůzi, 30. 8. 1950, Zápis o mimořádné schůzi rady, 12. 9. 1950, Zápis o řádné členské schůzi, 26. 7. 1951, Zápis z plenárního zasedání, 18. 3. 1954.

118 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty (ne)svobody: političtí vězni okresu Náchod v letech 1948–1989*. Konfederace politických vězňů, okresní pobočka – Okresní úřad, Náchod 2000, s. 105.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

Jeho žena **Marie Dašková**, rozená Novotná (1909), byla pro svůj kritický postoj k politickým poměrům v zemi a pro urážlivé výroky na adresu ONV odsouzena k osmiměsíčnímu vězení a pětitisícové pokutě za popuzování. O pohnutých osudech rodiny vyprávěl před deseti lety syn Václav: *Po otcově zatčení 28. února byla rodina přesvědčena, že dojde k osvobození, dvacetiletý trest pro otce a osmiměsíční pro matku byl šokem. Maminka celý rok 1950 hospodařila na statku sama,¹¹⁹ podařilo se jí sklídit úrodu, ale když zhasla naděje na návrat otce, vstoupila do JZD i s celou úrodou. Na statku začalo hospodařit JZD.¹²⁰ Členství rodinných příslušníků v JZD pak podle všeho zabránilo zamýšlenému vystěhování rodiny. Jméno Ladislava Daška totiž figuruje v seznamu rodin kulaků, kteří byli odsouzeni, nemohou však být vysídleni, jelikož není zajištěn chod hospodářství v případě vysídlení, nebo jsou dosud členové JZD a z tohoto důvodu rovněž nelze před vyloučením z JZD provést jejich vysídlení.¹²¹*

Josef Chmelař, 47letý rolník a hostinský, hospodařil na 23 ha půdy vlastní a dalších 21 ha půdy pronajaté. Jeho rod hospodařil na usedlosti čp. 12 v Pulici od roku 1744.¹²² V této linii poslední hospodář byl v Hradci Králové odsouzen pro velezradu k 22 rokům vězení, 20 000 Kčs pokuty, konfiskaci celého majetku, ztrátě čestných práv občanských na 10 let a definitivní ztrátě živnostenského oprávnění. Za vhodný objekt kolektivizačního zastrašení byl předurčen i jako majitel hřebčína.¹²³ Po znovuočistování Akce K („kulaci“) bylo do evidence zaneseno i Chmelařovo jméno a zřejmě po propuštění manželky byla rodina 1. července 1953 vystěhována na příkazany státní statek Mírošov, provozovnu Terešov.¹²⁴ Na počátku června 1953 zaslal vrchní strážmistr Těšina, referent krajské správy StB pro mimořádná opatření, krajskému sekretariátu KSČ seznam rodin „kulaků“, s jejichž vysídlením se v nejbližší době počítalo. Mezi pětici jmenovaných, pro něž již byla určena místa přesídlení, byl uveden rovněž „rodinný celek“ Josefa Chmelaře z Pulice. *Na uvedené rodinné celky byla určena místa na ČSSS již zaslána příslušným ONV k urychlené realizaci*, dodával Těšina.¹²⁵ Měsíc nato odpovědný referent krajského stranického výboru informoval

119 *Hospodařila za pomoci příbuzných, zvláště strýce Tláškala. Podařilo se jí sklídit úrodu a udržet plný stav dobytka. Po vynesení dvacetiletého trestu pro otce musela situaci řešit a 20. 9. 1950 vstoupila do JZD Slavětín, kde pracovala jako dojíčka příštích 25 let. Jelikož mně v té době byl necelý rok, požádala o odklad trestu, ale 1. května 1951 jej musela nastoupit. Zůstali jsme tedy až do Silvestra toho roku se sestrou doma sami, pokračuje ve vyprávění Václav Dašek, o něhož, coby o devítiměsíční dítko, se tehdy, starala 17letá sestra. VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 104.*

120 Tamtéž.

121 SOA *Zámrsk*, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin kulaků, které nemohou být vysídleny pro nedostatečnou přípravu akce, KS-StB Hradec Králové 8. 6. 1953.

122 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 129.

123 Při výsleších na královéhradecké StB byl rovněž osočován z podílu na organizaci slavnosti Selské jízdy v Nechanicích v létě 1947. Chmelař přitom zásadně popíral svou účast, což jako odborník odůvodňoval tím, že Selské jízdy osobně pokládal za škodlivé, neboť vháněly do chovu chladnokrevných koní koně teplokrevné, kteří se pro selskou práci nehodili.

124 JECH, Karel (ed.): *Vystěhování selských rodin v Akci K („kulaci“) 1951–1953*. ÚSD AV ČR, Praha 1992. Protokolární seznam rodinných celků odsouzených vesnických boháčů určených k vystěhování v Akci K („kulaci“), záznam č. 1308.

125 SOA *Zámrsk*, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin „kulaků“, které budou v nejbližší době vysídleny, KS-StB Hradec Králové 8. 6. 1953.

Jiří Urban

své okresní kolegy v Dobrušce, že *místa, kam budou vysídleni, zaslala již Krajská správa státní bezpečnosti předsedovi ONV.*¹²⁶

Chmelař sám byl propuštěn až po amnestii v květnu 1960, *pracovat musel rovněž na Státním statku Rokycany. Potom, zásluhou pana Korzy – vedoucího hospodářství Státního statku Ostrov u Č. Meziříčí, který si Josefa Chmelaře vážil a znal ho jako odborníka, se mohli Chmelařovi do našeho kraje vrátit. Bydleli a pracovali v Bédovicích u Třebechovic pod Orebem. Byla to hřibárna ČSSS pod správou dvora Ostrov, jehož správcem byl právě p. Korza. Do Bédovic se za nimi rovněž přistěhoval i syn Josef [nar. 1929] s rodinou, zapsal obecní kronikář Josef Koubek.*¹²⁷ Zkonfiskovaný statek převzaly Československé státní statky (dále ČSSS), pod jejichž správou hospodářství rychle upadalo, pozemky poté přebralo JZD. Hospodářské budovy užíval výkupní podnik z Dobrušky, později je předal dobrušskému MěNV. Postupně zde byly umístěny městské technické služby, kanceláře JZD, internát průmyslové školy a spořitelni záložna.¹²⁸

Manželka **Anna Chmelařová**, rozená Ježková (1907), byla zatčena až těsně před procesem¹²⁹ 21. srpna 1950 a do skupiny začleněna proto, že v rodinném hostinci v Pulici umožňovala poslech zahraničního Hlasu Ameriky. Tím podle StB *hleděla přítomné popuditi k nenávisti proti našemu společenskému uspořádání*. Bezpečnost ji rovněž chovala v podezření z rozšiřování „závadných“ letáků a pro nesouhlas s institutem šatenek, tedy s hospodářskou politikou režimu.¹³⁰ Svou roli jistě sehrála i skutečnost, že jejím odsouzením jako spolujitelky velkého hospodářství odpadla starost s otázkou nezkonfiskované poloviny majetku. Anna Chmelařová byla odsouzena pro sdružování proti státu ke třem letům vězení, 10 000 Kčs pokuty, ztrátě čestných práv občanských na 5 let a samozřejmě ke kýžené konfiskaci celého jmění.

Po zatčení obou rodičů na statku osaměli bratři ve věku 18 a 20 let. *Věřili jsme, že se vše nakonec vysvětlí a dřeli jsme 14–16 hodin denně, jen abychom statek udrželi, vzpomíná mladší z nich.*¹³¹ Jejich matka se po propuštění nesměla do Pulice vrátit, bydlela u sestry v Bohuslavicích a do práce dojížděla do Dobrušky. Netrvalo ale dlouho a spolu s dalšími dvěma rodinami byla vystěhována do okresu Rokycany. *Paní Chmelařová, která nějaký čas po návratu z vězení pracovala ve zdejším n. p. Stuha, byla z dobrušského okresu vyhoštěna. ONV v Dobrušce vyslovil zákaz pobytu, potvrzoval později dobrušský MěNV.*¹³² Syn Josef vzpomínal po letech na běh událostí následovně: *Maminku pustili po dvou letech z vězení. Byla nemocná. Po tom, co si prožila, nebylo divu. Po 14 dnech zaměstnání v továrně pro ni přijelo nákladní auto, naložili to její*

126 Tamtéž, Seznam rodin „kulaků“, kteří mají být vystěhováni, č. j. 752/Ja/Kb/53, Hradec Králové 11. 7. 1953.

127 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 130.

128 Tamtéž, s. 129–130.

129 Již počátkem roku 1950 však byla Anna Chmelařová vyslýchána. K tomuto období se vztahuje i vzpomínka jejího syna Josefa: *Když ji poprvé zatklí, [...] druhý den nám vyprávěla, že ji 7 hodin v jednom kuse vyslýchali křížovým výsledem tři estébáci. Chtěli, aby se přiznala, že byli spojeni se západem a jiné zcela nepravdivé věci.* RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 132.

130 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Zápis o výpovědi z 19. 12. 1949.

131 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 130.

132 SOka Rychnov nad Kněžnou, f. MěNV Dobruška, k. 33, inv. č. 299, sign. 930, Přípis adresovaný Krajskému soudu v Praze, 16. 9. 1954.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

nejnutnější a odváželi ji, aniž by věděla kam. Šofér měl zakázáno s ní mluvit! [...] Mně přišel od tety telegram: „Maminku odvezli, nevíme kam“ [...] Zažádal jsem u velitele o nutnou dovolenku a on moji situaci pochopil. Jel jsem tedy na Okresní úřad [ONV] v Rychnově a tam se teprve dozvěděl, že maminku odvezli do západních Čech, do obce Terešov.¹³³ Oba bratři dleli totiž tou dobou u pověstných PTP.¹³⁴ Po propuštění přijeli za matkou do Terešova, kde je na státním statku zaměstnali. Jezdili s traktorem, matka krmila dobytek. Asi po dvou letech se mohli vydat do Jáchymova navštívit svého otce. *Jeli jsme tam 350 km a mluvili s ním jen tři minuty za přísného dohledu u nás stojícího bachaře!* vzpomínal syn na skličující návštěvu. Po vystěhování do Terešova žádala Anna Chmelařová, nyní již jako zemědělská dělnice ČSSS, o omilostnění manžela s poukazem, že jeho schopnosti a houževnatost v práci by se v plné míře uplatnily v pohraničí.¹³⁵ Rada MěNV v Dobrušce sice doporučila kladné vyřízení žádosti, na Chmelařovo propuštění to však nemělo žádný vliv, na svobodu se vrátil až po amnestii v květnu 1960. *Jako rodina jsme se všichni sešli až po 11 letech! Přitom víme, že jsme žádný trestný čin nespáchali. Jako sedláci jsme se poctivě živil. Pomáhali jsme žít národ! Trpká odměna. Později jsme se dozvěděli, že po celou dobu našeho pobytu v Terešově jsme byli hlídáni a sledováni místními přísluhovači.*¹³⁶

Josef Kareš, 37letý rolník hospodařící na 11 ha půdy v Pulici čp. 6, byl jako vedoucí skupiny¹³⁷ odsouzen pro velezradu k 25 rokům odnětí svobody, 10 000 Kčs pokuty a konfiskaci celého jmění, jakož i ke ztrátě čestných práv občanských na 10 let. *Svůj záporný postoj k lidu Kareš prokázal již na jaře 1949, když rozmnožoval protistátní leták, žádající jménem „lidu“ americkou intervenci, psalo Rudé právo.*¹³⁸ V den Karešova zatčení hlásil agilní spolupracovník 44/Rs: *Je o něm známo, že je vybraněný západovec a jako takový je velmi zabrocen proti SSSR a nynějšímu režimu.*¹³⁹ Jako veřejně netajícího se odpůrce režimu bylo pro StB důležité Josefa Kareše zlomit. Kareš osobně i prostřednictvím svých známých vyrozumíval okolní obce, aby se zúčastnily protestu na ONV.¹⁴⁰ Po vyčerpávajících výsleších¹⁴¹ podali vyšetřovatelé zprávu o jeho doznání. *Orgánové*

133 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 132.

134 Po soudu nás oba poslali na vojnu k praporům PTP. Bratra do dolů v Ostravě, mě do Mostu. Po měsíci řadového základního výcviku jsem byl převelen na letiště k Žatci, kde jsem pracoval s krumpáčem a lopatou tři roky! Nejprve nás ubytovali v dřevěných boudách, kde byla hejna štění. Nespali jsme celé noci. Bylo to, jako když si lehnete do mraveniště. [...] Na dovolenku a na Vánoce jsem neměl kam jít. Měli jsme zákaz vstupu do okresu Dobruška. RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 132.

135 *SoKA Rychnov nad Kněžnou*, f. MěNV Dobruška, k. 33, inv. č. 299, sign. 930, Přípis Krajského soudu v Praze, č. j. 5 Nt 951/54, 30. 8. 1954. Přípis adresovaný Krajskému soudu v Praze, 16. 9. 1954.

136 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní*, s. 132.

137 *Za organizátora akce byl označen rolník Josef Kareš i přesto, že se průvodu osobně vůbec nezúčastnil*, upozornila téměř po 50 letech autorská dvojice v regionálním tisku. ČERNÁ Helena – PTÁČEK Josef: *Selské bouře v Podorlicku 1949–50* (8). In: *Orlický týdeník*, 19. 5. 1998, s. 5.

138 HAD, Dalibor: *Nepřátelé malých rolníků před státním soudem. Rudé právo*, 25. 8. 1950, s. 4.

139 ABS, f.HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 64 ze dne 13. 12. 1949.

140 Tamtéž, Přípis adresovaný útvaru 701-A ve věci akce proti kontrolám ONV na vesnicích v okrese Dobruška, 19. 12. 1949. Tamtéž, 1. část, Zápisy o výpovědích Josefa Kareše.

141 Víme například, že dne 16. 12. 1949 byl Josef Kareš podroben celodennímu výslechu, trvajícím od 8 do 19 hodin. Tamtéž, Zápis o výpovědi, s. 14–22, KV-StB Hradec Králové 14.–22. 12. 1949.

Jiří Urban

zdejšího velitelství zpravodajským šetřením zjistili, že v pozadí této organizované akce stojí několik vesnických boháčů, kteří zneužili důvěry malých a středních zemědělců k provokaci. [...] Provedli jsme zatčení 13 odpůrců socializace vesnice a tito se při výsleších doznali, že byli v pozadí celé akce. Při provádění výsledku zatčených působili na tyto orgánové zdejšího realizačního oddělení politicky tak, že je přesvědčili o jejich nesprávném jednání. Výsledek jejich práce se ukázal při veřejném soudním přelíčení, kde Kares přiznal, že byl původcem srocení a usvědčoval i ostatní. Ve svém projevu před soudem při hlavním veřejném přelíčení děkoval orgánům zdejšího velitelství za slušné zacházení s ním a za to, že jej dovedli přesvědčit, že dnešní zřízení dává veškeré výhody pracujícím. Tak zněla shrnující interpretace královéhradecké StB.¹⁴² Interpretaci Josefa Kares bohužel k dispozici nemáme, na počátku 90. let uplynulého století Heleně Černé sdělil, že odmítá vzpomínat.¹⁴³ Z vězení byl propuštěn na amnestii v květnu 1960.

Antonínu Kupkovi, 36letému majiteli 18 ha hospodářství v Pohoří čp. 74, byl vyměřen trest odnětí svobody v délce pěti let, po stejnou dobu byl zbaven čestných práv občanských, přičemž byl vysloven rovněž vedlejší trest propadnutí celého jmění. V lednu 1950 se Václav Uhlíř na schůzi MNV v Pohoří přimluvil za intervenci ve prospěch zatčeného Antonína Kupky. *Návrh budiž prodebatován v AV NF*, usnesli se přítomní. *Předseda Bohumil Franc však podotýká, že případ vyšetřuje tajná státní policie, a tudíž každý zásah do úplného vyřešení zdá se být zbytečný.*¹⁴⁴ Naopak předseda MO KSČ v Pohoří Oldřich Kryštof sdělil StB, že v roce 1947, kdy Antonín Kupka zastával funkci místopředsedy MNV, pracoval v bloku proti KSČ. *Tento postoj Kupky vyvěrá z náboženského přesvědčení, neb jest to zarytý lidovec a do místního kostela chodí každou neděli, zaznamenal „řídící orgán 2-44-KA“.*¹⁴⁵ Jako v obci „nežádoucí živel“ byl taktéž vřazen do seznamu osob určených k příkázanému vystěhování.¹⁴⁶ V jeho případě bylo od vystěhování upuštěno, žádné záznamy o přípravě či odložení přesídlení však zatím nebyly nalezeny.¹⁴⁷ Z jáchymovských táborů byl propuštěn po Gottwaldově smrti na amnestii Antonína Zápotockého 9. května 1953. Kolektivizace pokračovala a v roce 1956 byl pod nátlakem donucen vstoupit do JZD v Pohoří.¹⁴⁸

Na **Františka Mrázka**, 50letého zemědělce obhospodařujícího 15 ha půdy v Pohoří čp. 110, se pro nekdější členství v lidové straně automaticky nahlíželo jako na „zapřísáhlého nepřítele“ lidové demokratické republiky. *V Pohoří jest takové ovzduší, že lidé říkají, že už to brzo praskne, protože se zatýkalo, že nastane změna řádu*, uvedla labo-

142 Tamtéž, Operativní podsvazek, Srocení zemědělců na ONV v Dobrušce – konečná zpráva adresovaná útvaru 701-A dne 8. 9. 1950.

143 AUHK, f. Sbírká vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 35, 65.

144 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. MNV Pohoří, k. 202, kn. 1, inv. č. 37/1, Zápis plenární schůze z 19. 1. 1950.

145 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 76/50 z 14. 3. 1950.

146 JECH, Karel (ed.): *Vystěhování*. Protokolární seznam, záznam č. 1792. Od pořadového čísla 1698 v protokolárním seznamu „rodinných celků odsouzených vesnických boháčů“ určených k vystěhování v Akci K („kulaci“) scházejí údaje o uskutečnění přesídlení, stejně jako o místu pracovního určení.

147 SKOPALOVÁ, Marie: *Vysídlování selských rodin*, s. 100; viz též pozn. č. 92.

148 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 230.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

rankta Škodových závodů Stanislava Žižková, když se večer 20. března 1950 dostavila na KV-StB v Hradci Králové.¹⁴⁹ Pohořské občany bylo tedy ze „státobezpečnostního“ hlediska nutné vyvést z omylu. Soud Františku Mrázkovi přičetl, že se podílel na organizaci manifestace a že se spolu s jinými snažil 5. prosince 1949 znemožnit prováděnou kontrolu u Josefa Chmelaře v Pulici. Nadto *jeho syn byl pro maření úředního výkonu při prováděných kontrolách zajištěn, což svědčí o tom, že celá rodina je zaměřena nepřátelsky vůči lidové demokratickému zřízení v našem státě.*¹⁵⁰ Pro sdružování proti státu byl odsouzen k 9 letům vězení, k 10 000 Kčs pokuty a ztrátě čestných práv občanských na 10 let. Rovněž byla vyslovena konfiskace celého jmění. František Mrázek byl podmíněčně propuštěn v březnu 1955.¹⁵¹

Jeho syn **Miroslav Mrázek** odešel od Státního soudu s dvouletým trestem odnětí svobody, uloženou pokutou ve výši 10 000 Kčs a vedlejším trestem ztráty čestných práv občanských na 5 let. Identický trest uložil Státní soud i **Miloši Pavlíkovi** z Pohoří čp. 178, který předtím zastával funkci místopředsedy MNV v Pohoří.¹⁵² Poslední ze tří selských synů, **Václav Hrnčíř**, z Pohoří čp. 59, byl do vězení poslán na jeden rok, pokuta i vedlejší trest ztráty čestných práv občanských mu byly vyměřeny ve stejné výši. Všichni tři byli odsouzeni pro sdružování proti státu.

Další z účastníků dobrušské manifestace, 40letý **Karel Oubrecht**, který vlastnil 7 ha půdy v Pulici čp. 93, byl odsouzen k 6 letům vězení, 10 000 Kčs pokuty a ztrátě

149 Žižková byla v krajské škole na Zděně boudě, kde se dověděla o státní bezpečnosti, a proto se rozhodla, že s těmito poznatky půjde přímo na zdejší velitelství, stojí v záznamu. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam (nečíslovaný) z 20. 3. 1950.

150 Tamtéž, 1. část, Trestní oznámení č. j. 17172/49 adresované Okresní prokuratuře v Dobrušce, KV-StB Hradec Králové 22. 12. 1949.

151 Tamtéž, 2. část, Vyrození o prepustení, č. j. 7687/Zkn, Ilava 12. 3. 1955.

152 V lednu a únoru 1950 se ještě účastník schůzi rady jako místopředseda MNV, v březnu už bylo *nutno za p. Miloše Pavlíka navrhnouti nového člena jak ve výboru MNV, tak v zemědělské komisi*. Vybrán byl Bohuslav Vintera, dlouholetý osvědčený pracovník, u kterého jsou všechny předpoklady pro správné zastávání této důležité funkce. To léto však předseda MNV vytýkal žňové komisi, že vůbec nepracuje, čímž není možno podávatí blášení o průběhu žni a akcích s nimi spojených. SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. MNV Pohoří, k. 202, inv. č. 37/2, kn. 2, Zápisy ze schůzi rady MNV, 30. 1., 23. 2., 12. 3. a 9. 8. 1950.

V první polovině 90. let minulého století vzpomínala na tyto události manželka Marie Pavlíková: *Při volbách v roce 1948 přišli za mým manželem, jestli by šel dělat předsedu zemědělské komise v Pohoří. Souhlasil. Nikdy na něho nebyly stížnosti a po tyto dva roky se v Pohoří dodávkové plány plnily. Po nástupu soudruha Horáka do funkce předsedy Okresního národního výboru v Dobrušce tlak na zemědělce stoupl. [...] V době vyšetřovací vazby a během manželova věznění byly u nás doma vykonány asi dvě nebo tři domovní prohlídky. Hledali zbraně. Otec mého muže hrával ochotnické divadlo a doma byla pouze pistole k divadelním účelům. I přes prohlášení, že se jedná o majetek Čtenářské besedy, si ji odvezli. Sebrali nám i motorku, ale protože manžel neměl v rozsudku konfiskaci majetku, museli ji vrátit. [...] Trest si odpykával do 2. listopadu 1951 ve věznici v Ostrově nad Ohří v dole Bratrství v Jáchymově. Po celý ten čas fáral na uranu. Dne 2. listopadu 1951 byl manžel rozhodnutím Krajského soudu v Plzni podmíněčně propuštěn s podmínkou, že odpracuje jeden rok u uhelných dolech. Následující rok (od 10. listopadu 1951 do 30. listopadu 1952) tedy prožil ve Svatoňovicích na dole Zdeněk Nejedlý. Do hospodářství se vrátit nesměl, pokračuje Marie Pavlíková. Odešel pracovat do Zbrojovky Opočno. V roce 1956 přišli soudruzi přesvědčovat manželovy rodiče ke vstupu do JZD. Můj manžel to podepsal také. [...] Tu dobu bych už nechtěla prožít. I mě vybrožovali vystěhováním. Musela jsem vstoupit do Svazu žen. [...] Naším štěstím bylo, že jsme neměli majetek, vše bylo psáno na manželovy rodiče. Nemohli nám proto vzít tolik jako druhým. Manžel o tom všem odmítá mluvit, uzavírala paní Marie Pavlíková. JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: Svědectví, s. 231–232.*

Jiří Urban

čestných práv občanských na dobu 5 let. *Soud přihlédl k jeho třídnímu postavení a zhodnotil jeho podíl v této akci jako podíl svedeného*, informovalo *Rudé právo*.¹⁵³ Během vyšetřování musel být Karel Oubrecht převezen na psychiatrickou léčebnu královéhradecké nemocnice, neboť jej *zvláště pro jeho nepoddajnost mučili*. I jako pacient byl nadále přísně střežen a izolován.¹⁵⁴ Konfiskace majetku mu (kromě tří zúčastněných mladíků jako jedinému) nebyla vyslovena. Můžeme se jen dohadovat, jakou roli mohlo ve výroku soudu sehrát hlášení příslušníka StB, vystupujícího pod kryptogramem 05/We, který na základě rozmluvy s Josefem Doležalem během procesu zaznamenal, že *kdyby měli Karlu Oubrechtovi zkonfiskovat majetek, tak jeho manželka celou usedlost zapálí. Toto měla říkat v obci Pulice. Ona je toho schopna učiniti, neboť je silně zaměřena proti lidově demokratickému zřízení, zaznamenal promptně do hlášení, na nějž odpovědný příslušník zřejmě neprodleně tužkou dopsal: 1) Lustruj 2) Dej na vědomí KV-KSČ 3) Uvědom příslušnou stanici SNB*.¹⁵⁵

Marie Rampasová, rozená Šámalová (1904), spolumajitelka 44 ha hospodářství v Klášteře nad Dědinou čp. 1, byla po válce stejně jako manžel členkou nekomunistických politických stran. Jejich syn byl neprodleně po únoru 1948 „vyakčněn“ z technických studií v Praze. V plnění dodávek byla obec onen osudný podzim hodnocena jako nejhorsí,¹⁵⁶ bylo tedy třeba místní zemědělce náležitě zastrašit. Vyzváním Boženy Šafařovské, sousedky z Kláštera nad Dědinou, k účasti na „zemědělské schůzi“ měla Marie Rampasová napomáhat organizování demonstrace, a tím se dopustit trestného činu velezrady. Soud dále konstatoval, že je o ní známo, že nesouhlasí s dnešním lidově demokratickým zřízením, což bylo dostatečným odůvodněním pro klasifikaci „třídního nepřítel“. Trest jí byl vyměřen na 20 let vězení, 20 000 Kčs pokuty, vyslovena byla ztráta čestných práv občanských na 10 let a konfiskován celý majetek. Již ve vazbě Marie Rampasová *onemocněla tuberkulózu a byla lékařkou prohlášena za neschopnou vazby*.¹⁵⁷ Václav Rampas mezitím zápasil s vedením hospodářství, stíhaného nedostatkem pracovní síly i pokutami z ONV. Na jaře roku 1951 se rozhodl předat usedlost národnímu výboru. Spolu s ním tak učinily i Božena Šafařovská, provdaná Tučková, z čp. 6 (45 ha) a sestry Bašovy – Hana Bašová a Alena Špačková z čp. 20 (20 ha). S účinností od 1. dubna 1951 pak klášterský MNV *v zájmu zabezpečení výživy národa* přikázal celou usedlost (tedy i nekonfiskovanou polovinu Václava Rampase) do povinného pachtu státnímu statku v Opočně-Podzámčí.¹⁵⁸ „Rodinný celek“ odsouzené Marie Rampasové byl potom na jaře 1953 včleněn do probíhající Akce K („kulaci“) a dle záznamu vystěhován při jednom zátahu s rodinou

153 HAD, Dalibor: Nedovolíme vesnickým boháčům rozvracet naši vesnici. *Rudé právo*, 26. 8. 1950, s. 6.

154 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 234.

155 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Záznam, Hradec Králové 24. 8. 1950.

156 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. OV KSČ Dobruška, k. 5, inv. č. 39, kn. 39, Zápis ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 23. 11. 1949.

157 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 234.

158 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. MNV Klášter nad Dědinou, k. 25, inv. č. 18/15, sign. 616.2, Přípis ve věci předávání usedlostí, Klášter nad Dědinou 19. 3. 1951. Výměr č. j. 11/51, Klášter nad Dědinou 20. 3. 1951.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

ing. Tomka¹⁵⁹ na státní statek Vanůrek, rovněž v obvodu ředitelství Rantířov. Teprve amnestií z 9. května 1960 jí byl zbytek trestu prominut.

Josef Šitina z Bohuslavic čp. 147, 42letý rolník vlastníci 15 ha půdy, v den dobrušské manifestace zajel na Chmelařovo požádání vlastním autem pro ing. Tomka do Hrošky. Jako bývalý příslušník lidové strany a majetný hospodář byl charakterizován jako *zavilý nepřítel lidové demokratického zřízení* a jako takový za sdružování proti státu odsouzen. Trest mu byl vyměřen na pět let vězení, na stejnou dobu byla vyslovena ztráta čestných práv občanských, celý majetek byl konfiskován. Zamýšlenému vystěhování rodiny zabránily jednak vlekoucí se problémy s obděláváním konfiskátu, jednak členství rodinných příslušníků v JZD.¹⁶⁰ Josef Šitina *po návratu z vězení hospodařil na nekonfiskované [manželčině] polovině a nucených pachtech*,¹⁶¹ místní JZD v tu dobu nemělo zájem ani o obhospodařování konfiskované půdy.¹⁶² O hospodaření a život Josefa Šitiny však neztrácela zájem StB.¹⁶³ Je zřejmé, že i po návratu z výkonu trestu dokázal Josef Šitina navázat na předešlé úspěšné hospodaření, jeho jméno se nevykytovalo mezi tzv. úpadkovými zemědělci v obci a *k žádosti [dcery] Miroslavy Šitinové čp. 147 o povolení k dalšímu studiu na H[ospodářské]Š[kole] v Náchodě [bylo] rozhodnuto nečinití námitek, jelikož hospodářství Josefa Šitiny čp. 147 jest zajišťováno a dodávkové úkoly řádně plněny*.¹⁶⁴ Později i on podlehl kolektivizačnímu tlaku¹⁶⁵ a vstoupil do JZD, kde pracoval i s manželkou a synem. Ve druhé polovině 50. let se totiž bohuslavické JZD potýkalo s nedostatkem pracovních sil a přestárlostí svých členů.¹⁶⁶ Nevíme přesně,

- 159 Je pravděpodobné, že stejně jako v případě Miloslavy Tomkové došlo k přesídlení na jiné místo příkazem pracovního uplatnění, není vyloučené, že i později. Srov. JECH, Karel (ed.): *Vystěhování*, Protokolární seznam, záznam č. 879. SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 288, inv. č. 487, sign. SPnt [T] 13/53, Deník v trestní věci proti Františku Tomkovi a Marii Rampasové – záznam o doručení výměru ONV Dobruška č. III-254-1953 o vystěhování dne 30. 6. 1953.
- 160 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin kulaků, které nemohou být vysídleny pro nedostatečnou přípravu akce, KS-StB Hradec Králové 8. 6. 1953.
- 161 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 107.
- 162 *Ponevadž JZD nemá zájem na převzetí konfiskátu Josefa Šitiny čp. 147, rozhodnuto ponechati předání do příštího zasedání po poradě s ONV, případně projednati tuto věc s ČSSS o převzetí uvedeného hospodářství. SOkA Náchod, f. MNV Bohuslavice, k. 1, inv. č. 1-15, Zápis ze zasedání MNV, 28. 9. 1956.*
- 163 Podle evidenčního záznamu z počátku roku 1957, pořízeného por. Bohumilem Brodeckým, referentem Okresního oddělení ministerstva vnitra (dále OO-MV) v Dobrušce, *byly vyjmuty materiály k osobě Josefa Šitiny z Bohuslavic pro služební potřebu k založení ev. svazku na jmenovaného. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Prohlášení ze dne 11. 1. 1957.*
- 164 SOkA Náchod, f. MNV Bohuslavice, k. 2, inv. č. 37-45, Zápis ze schůzí rady MNV, 6. 4. a 19. 10. 1956. V květnu následujícího roku byl projednán přípis zemědělského odboru rady ONV, *zda doporučujeme, aby Svatoňová Eva čp. 135 a Šitinová Milada čp. 147 byla přijata do vyšší hospodářské školy v Náchodě a rozhodnuto, že není námitek, aby jmenované byly ke studiu přijaty, neboť v zemědělství zůstanou ostatní děti obou rodičů, tak jak bylo již dříve rozhodnuto. Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV, 3. 5. 1957.*
- 165 Jaké podoby mohl takový tlak mít, nám ukazuje např. zápis z prosince 1958: *K žádosti Anny Šitinové čp. 212 o povolení zaměstnání v průmyslu po dobu zimního klidu v zemědělství bylo rovněž rozhodnuto, aby nejdříve podala přihlášku do JZD. Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV, 19. 12. 1957.*
- 166 *Jednotné zemědělské družstvo dává MNV 70 ha půdy, kterou nemůže zajistit, jelikož již na jednoho člena JZD připadá přes 6 ha půdy. [...] K tomu vysvětluje předseda JZD, že mají mnoho starých lidí, kteří buď nemohou vůbec pracovat a nebo jenom omezeně, STS sice pomáhá, ale brigády je nutno omezovat a když budou nutné, je nutno je zajistiti z místních zdrojů. SOkA Náchod, f. MNV Bohuslavice, k. 1, inv. č. 1-15, Zápis z plenárního zasedání MNV, 25. 10. 1957.*

Jiří Urban

kdy Josef Šitina do místního JZD vstoupil, domnívám se však, že k tomu došlo až v samém závěru páté dekády. V létě 1959 rada MNV společně se zástupci JZD zorganizovala v rámci *dokončení socializace vesnice* pohovory se všemi soukromě hospodařícími zemědělci. Při hodnocení dodávkových úkolů za rok 1959 pak konstatovala, že *dodávky v soukromém sektoru jsou plněny za velmi ztížených podmínek*. V dubnu 1960 byla dle dochovaných záznamů Josefu Šitinovi poprvé od jeho odsouzení povolena domácí porážka a v říjnu 1960 se jeho jméno mezi samostatně hospodařícími zemědělci již nevysskytuje.¹⁶⁷

Ing. **František Tomek**, 43letý rolník, obhospodařoval 37 ha půdy v obci Hroška čp. 26. Pro své odborné znalosti a zkušenosti, všeobecný rozhled, vřelý vztah k práci a lásku k půdě byl respektovaným hospodářem nejen v obci, ale i v okresním měřítku. *Tomek, který jest v zajišťovací vazbě, těší se velké oblibě u občanů a to i u členů KSČ, proto se postavili na jeho obranu. Z toho vyplývá, že v obci Hrošce neznají občané třídního rozdílu, vyvozoval informátor, vystupující v dokumentech pod kryptogramem IV/Ke.*¹⁶⁸ Jako respekt požívající a úctě se těšící hospodář byl Tomek pro osnovatele procesu ideálním adeptem na exemplární, okolí zastrašující odsouzení. Státní soud mu pro velezradu vyměřil trest 18 let vězení a 20 000 Kčs pokuty, vyslovit nezapomněl konfiskaci celého jmění a ztrátu čestných práv občanských na 10 let. Jeho pozdější vystoupení jako mluvčího celého shromáždění vyšetřovatelům dostatečně odůvodňovalo domněnku, že jako iniciátor akce zůstal doma, aby podezření proti němu nebylo zřejmé. *Tomek samozřejmě o manifestaci věděl, ale nesoúhlasil s ní, protože tušil, že se může jednat o komunistickou provokaci, tedy o příležitost k zatýkání nepohodlných lidí. Mezi ně patřil i on. Proto se dlouho zdráhal odjet s paní Šafařovskou do Dobrušky. Když mu však řekla, že se v zástupu lidí ozvaly blasy, obviňující ho ze strachu o svou kůži, rozhodl se přece odjet. Na ONV mu ihned nařídili, aby se manifestanti rozešli, že je za to osobně zodpovědný. Ing. Tomek okamžitě uposlechl, vyšel na balkón a vyzval občany, aby se rozešli. Ujistil je, že obdržel slib k propuštění obou chlapců, hned po skončení vyšetřování, napsal František Hanuš ze Zádolí, který Tomka ten den odvezl domů. Tehdy se se svým přítelem viděl naposledy.*¹⁶⁹ Na Tomkův nesouhlas s celou akcí poukazoval Ladislav Dašek: *Pamatuji se, že toto nazval úplnou blbostí, uvedl doslova.*¹⁷⁰ To potvrzuje i výpověď rolníka Šitiny, který

167 SOkA Náchod, f. MNV Bohuslavice, k. 2, inv. č. 37–45, Zápisy ze schůzí rady MNV, 14. 7. 1959, 8. 1., 12. 4. a 14. 10. 1960. Tamtéž, k. 13, inv. č. 230 (agenda dodávek zemědělských produktů 1945–1966).

168 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Sledování a pozorování průběhu hovorů NF s občanstvem v obci Hrošce, Hradec Králové 12. 12. 1949.

169 HANUŠ, František: Dílo totality – ing. Tomek odsouzen na 18 let s dovětkem: „Návrat nežádoucí“. In *Orlický týdeník*, 31. 5. 1990, s. 3. *Pan Hanuš měl po celá dlouhá léta obary z toho, aby tato skutečnost nevysla najevo, neboť i on by mohl být za tuto přátelskou pomoc trestně stíhán*, poznamenala Černá. *AUHK*, f. Sbírka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 63. Dodejme, že „řídící orgán 44/Rs“ již čtyři dny po manifestaci jmenoval Františka Hanuše mezi osobami očekávajícími zatčení. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 64 z 13. 12. 1949.

170 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, 1. část, Zápis o výpovědi Ladislava Daška, Dobruška, prosinec 1949 (bližší určení data chybí).

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

na Chmelařovu výzvu v doprovodu Boženy Šafařovské¹⁷¹ do Hrošky pro Tomka dojel. Posléze vypověděl: *Zaslechl jsem slova Ing. Tomka, který říkal, že lidi nemají rozum, že to nemá cenu.*¹⁷² S tříměsíčním odstupem „řídící orgán 44/Sk“ předal poznatky z rozhovoru s předsedou JSČZ v Hrošce: *Tomek má komunisty rád jako já voštinu v zadnici, ale skutečně s tou kravinou v Dobrušce neměl nic společného. Načež Smola (Karel Smola, rolník z Opočna, jehož aktivity „řídící orgán 44/Sk“ dlouhodobě sledoval, pozn. autora) pravil: Já bych Šafařovské dal nejradši pár facek. Říkal jsem jí, když ke mě s Černým přišla, že shání auto a chce jeti pro Tomka do Hrošky, nechte Tomka být, nejezděte tam.*¹⁷³

Přítom je zapotřebí vidět, že úspěšný hospodář Tomek se komunistickým mocipánům znelbil již v souvislosti s Nechanickou aférou v létě 1947.¹⁷⁴ Jako předseda JSČZ pro dobrušský okres byl totiž spoluúčasten na organizování selských slavností v Nechanicích. *Selské jízdy a demonstrace byly asi jeho koníčkem*, napsala *Pochodeň*.¹⁷⁵ Navíc tehdy svolal do Opočna výborovou schůzi JSČZ, na níž nepovolil projev poslance KSČ Jana Borůvky, a byl obviněn, že jako předseda nechal přednášet referáty urážející vládu a ministerstvo vnitra. Po únoru 1948 byl z funkce předsedy JSČZ bez průtahů „vyakčněn“. Dne 6. prosince 1949 proběhla úřední kontrola i v jeho hospodářství, přičemž na dvoře se v jejím průběhu shromáždilo 40 až 50 místních občanů, kteří byli zvědaví, jak kontroly ONV probíhají. Jelikož tehdy neuposlechli výzvu kontrolních orgánů k rozchodu, bylo od provádění kontroly upuštěno. Tento fakt se ve skutkové podstatě jeho obvinění projevil tvrzením, že *sezval rolníky z obce Hroška na svůj dvůr a tím zamezil úřednímu jednání*.¹⁷⁶ Po soudem vyřčené konfiskaci se ani Hrošce nevyhýbaly problémy spojené s nedostatkem pracovních sil v zemědělství. Konfiskované pozemky byly nejprve přiděleny do pachtu, posléze usedlost převzalo JZD v Hrošce. Na podzim 1951 odůvodňovali místní představi-

171 Helena Černá vyslovila na počátku 90. let názor, že Božena Šafařovská mohla být konfidentkou. Oporu pro svou hypotézu našla údajně v názorech místních obyvatel. *AUHK*, f. Sbíрка vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena. *Politická perzekuce*, s. 32–33. Autorka v době vzniku práce přirozeně neměla přístup k materiálům bývalé StB, dnes je tedy zapotřebí říci, že pro její hypotézu neexistuje v dochovaném svazku V-1626 HK žádný přesvědčivý důkaz. (Naopak lze nalézt záznam o vyjmutí stran týkajících se jí a některých dalších osob z důvodu, že *jmenované osoby jsou zdejším OO MV rozpracováány jako zavadové*. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Hlášení o vyjmutí stran signované starším seržantem Miroslavem Etrychem, OO MV Dobruška 4. 2. 1957.) Podporu její tezi neposkytuje ani vyhledávání v archivních pomůckách Archivu bezpečnostních složek. URL: <http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-archivni-pomucky>.

172 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Šitina podsvazek, Zápis o výpovědi, Dobruška 19. 12. 1949. O tom, že musel být ing. Tomek k odjezdu do Dobrušky opravdu přemlouván, svědčí úryvek z další Šitinovy výpovědi: *Čekal jsem asi půl hodiny a když Šafařovská nešla, cowl jsem do dvora a díval jsem se z auta, jestli již půjdou*. Tamtéž, Zápis o výpovědi, Hradec Králové 26. 7. 1950.

173 Tamtéž, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 70 z 15. 3. 1950.

174 Tzv. Nechanickou aférou rozumíme nepovolení a rozeznání slavnosti Selských jízd v Nechanicích v červenci 1947, jež bylo zcela v rozporu s platnými zákony. Tato událost, která přerostla v celostátní aféru, se stala předzvěstí komunistické zvůle a diktatury nastolené po únoru 1948. K tomu podrobně JIRÁSEK, Zdeněk: *Nechanická aféra 1947*. Státní okresní archiv Hradec Králové, Hradec Králové 1992.

175 Vesničtí boháči z dobrušského okresu spravedlivě odsouzeni. *Pochodeň*, 1. 9. 1950, s. 9.

176 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Zápis o výpovědi z 24. 7. 1950.

Jiří Urban

telé nesplnění dodávek obilovin tím, že *zemědělci byli zatíženi dodávkovými úkoly za jedno větší hospodářství, z kterého byly pozemky dány do povinného pachtu*.¹⁷⁷

V dokumentech bývalé StB se mimo jiné dochoval dopis, jež měl povzbudit na soud čekajícího hospodáře a informovat jej o probíhajících jarních pracích na (zatím ještě) jeho usedlosti. *Vzpomínáme na Vás stále, zvláště nyní v době přicházejícího jara. Víme, že myšlenky Vaše jsou stále doma. Ale můžete býti klidným. Na světě jsou lidé zlí a dobří. A ti lidé s dobrým srdcem postarali se o to, abyste měli včas a dobře zaseto. [...] Nebylo zapotřebí tolik sil, kolik se jich nabízelo, psal Františku Tomkovi před velikonočními svátky do vězení rodinný přítel s přáním, abyste tyto svátky míru prožíval v plném duševním klidu a abyste se brzy octl v kruhu svých drahých, kteří Vás tak toužebně očekávají*.¹⁷⁸ Dodejme jen, že si přítelův dopis František Tomek nikdy nepřečetl, stejně tak se nenaplnilo přání, aby se ještě kdy shledal se svými blízkými u rodinného krbu.

Po odsouzení byl ing. Tomek převezen do Ostrova nad Ohří, kde vykonával trest v jáchymovských uranových dolech. *Ve svém vězeňském rejstříku měl poznámku „návrát nežádoucí“*, zemřel 31. července 1955 ve věznici v Ostrově nad Ohří.¹⁷⁹ Manželka, paní Miloslava Tomková, na počátku 90. let uplynulého století vzpomínala: *Já jsem při tom soudním jednání pořád myslela, že mého muže musejí osvobodit. Když jsem pak slyšela rozsudek, vůbec jsem to nemohla pochopit. [...] Zůstala jsem sama se třemi dětmi. Nejstarší Eva chodila do gymnázia. Zavolali ji do ředitelny. Tam jí nějaký cizí člověk přikázal: „Vezmi si tašku a jdi hned domů, sem se už nevracej!“ Když se zeptala proč, řekli jí: „Běž a uvidíš.“ Dostali jsme příkaz do tří dnů se vystěhovat z Hrošky. Právě jsem věšela v sadě prádlo, když za mnou přišla dcera a brečela. Rovněž Tomkovo jméno totiž vstoupilo do evidence „rodinných celků odsouzených vesnických bohačů“ v rámci Akce K („kulaci“). Dle záznamu měla být jeho rodina 10. dubna 1953 přesídlena k příkazanému pracovnímu uplatnění na státním statku Heřmaň pod ředitelstvím Rantířův.¹⁸⁰ Miloslava Tomková, která dne 7. dubna 1953 obdržela výměr ONV v Dobrušce oznamující, že její *další pobyt v okrese Dobruška jest z důvodu veřejného klidu nepřípustný*,¹⁸¹ však vzpomínala na jinou lokalitu: *Vystěhovali nás do Kamenice nad Lipou. Nabídli nám dva byty. Jeden jsem si vybrala. Když jsem druhý den přišla z práce, řekli mi, že musím tento byt vyklidit a nastěhovat se do druhého*.¹⁸² Výměr, ukládající Miloslavě Tomkové nastoupit dne 11. dubna 1953 zaměstnání jako pomocná síla na ČSSS Rantířův v provozovně Heřmaň¹⁸³ tedy jistě zůstal nena-*

177 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. MNV Hroška, k. 10, inv. č. 11/6, kn. 11/6, Protokol z mimořádné schůze rady MNV, 4. 10. 1951.

178 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Dopis datovaný 5. 4. 1950 v Rychnově nad Kněžnou, zadržený V. odd. KV-StB Hradec Králové.

179 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 233 a 238. Dle svědectví spoluvězně Ladislava Jiráka, který s Františkem Tomkem sdílel společnou celu, onemocněl již dříve tuberkulózou, ale nebyl léčen. Podle zprávy Ústavu nápravných zařízení v Ostrově nad Ohří zemřel následkem srdeční mrtvice. AUHK, f. Sbirka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 64–65.

180 JECH, Karel (ed.): *Vystěhování*, Protokolární seznam, záznam č. 878.

181 Výměr bezpečnostního referátu dobrušského ONV, zn. III-254-1953, příkazující vystěhování do obce Babína, okres Kamenice nad Lipou, datovaný 7. 4. 1953. AUHK, f. Sbirka vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: *Politická perzekuce*, s. 72.

182 JUZA, Josef – VOBORNÍKOVÁ, Eva: *Svědectví*, s. 238.

183 Výměr referátu pracovních sil dobrušského ONV, zn. 410 53 Šl., datovaný 8. 4. 1953. Vycházejíc z teze,

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

plněn místně, uskutečnění časové si ponechává malý otazník.¹⁸⁴ Po Gottwaldově smrti žádala Miloslava Tomková o prominutí manželova nepřiměřeně vysokého trestu s prosbou, že potřebuje manžela k výchově dětí. MNV v Hrošce doporučil prominutí zbytku trestu s konstatováním, že *letos zjara byla paní Miloslava Tomková s dětmi vystěhována jako vesnický boháč a umístěna na stát. statku v kraji Jihlava [...] stará se o tři děti ve věku 12, 14 a 18 let.*¹⁸⁵ S ohledem na Tomkův „nežádoucí návrat“ však obecní dobrozdání nemohlo mít valnou váhu. Teprve později, po hospodářově vězeňské smrti se rodina vrátila do Bílého Újezda – obce, kde se František Tomek v únoru 1907 narodil.

Dalším z odsouzených byl 40letý hospodář **Josef Valtera** z Pulice čp. 15, jenž samostatně obhospodařoval 21 ha půdy. Byl jedním z těch, kteří se zúčastnili srovnání osob při prováděných kontrolách. Soud mu přiřkl trestný čin velezrady a vyměřil trest 14 let odnětí svobody, 20 tisíc Kčs peněžité pokuty a vyslovil vedlejší trest ztráty čestných práv občanských na 10 let i konfiskaci celého jmění. *Josef Valtera z Čerčic bude mít 14 let času, aby si domyslíl důsledky, které jeho počínání mohlo přivodit pracujícím lidu naší republiky*, napsalo *Rudé právo*.¹⁸⁶ Svůj trest si Josef Valtera odpykával v uranových dolech na Jáchymovsku, propuštěn byl po amnestii v květnu 1960. Manželka Růžena, starající se o hospodářství¹⁸⁷ a dvě nezletilé děti, žádala již v průběhu roku 1953 o omilostnění manžela s odůvodněním, že jí nestačí síly na obhospodařování půdy.¹⁸⁸ Dle záznamu krajské správy StB z června 1953 se ale v tu dobu uvažovalo o vystěhování rodiny. Valterova rodina nakonec zůstala přesídlení ušetřena z prostého důvodu, že totiž jejich („kulacky“ zatíženou) půdu neměl kdo převzít. Přítomnost Valterova jména, figurujícího v seznamu s poznámkou *není zajištěno hospodářství*, jen dosvědčuje, že se s vystěhování rodiny počítalo, aniž by hospodářovo jméno figurovalo v protokolárním seznamu „rodinných celků odsouzených vesnických boháčů“ určených k vystěhování v Akci K („kulaci“), neboť *ve všech uvedených případech již příslušné komise v okresích rozhodly, aby tyto rodiny byly*

že hospodářský rozkvet našeho státu a tím i životní úroveň pracujícího lidu závisí na řádném plnění úkolů hospodářského plánu, přikazoval ženě politického vězně, manželce muže určeného k likvidaci podílet se na budování socialistického státu a tím i na zajištění světového míru. AUHK, f. Sbíрка vysokoškolských závěrečných prací, ČERNÁ Helena: Politická perzekuce, s. 73.

- 184 Záznam o doručení výměru ONV Dobruška č. III-254-1953 o vystěhování dne 30. 6. 1953 by mohl nasvědčovat pozdějšímu datu realizace přesídlení (Viz SOA *Zámorsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 288, inv. č. 487, sign. SPnt [T] 13/53, Deník v trestní věci proti Františku Tomkovi a Marii Rampasové), odporuje však dataci výměrů, které Heleně Černé poskytla Miloslava Tomková, i dataci *letos zjara hrošského MNV*.
- 185 SOkA *Rychnov nad Kněžnou*, f. MNV Hroška, k. 10, inv. č. 11/25, sign. 240, Přípis Krajského soudu Praha č. j. 28 Nt 732/53, 10. 11. 1953 a Přípis MNV v Hrošce, 25. 11. 1953.
- 186 HAD, Dalibor: Nedovolíme vesnickým boháčům rozvracet naši vesnici. *Rudé právo*, 26. 8. 1950, s. 6.
- 187 Jako majitelka zbylé, nekonfiskované poloviny usedlosti byla zařazena na okresní soupis „kulacky“ ocejchovaných rolníků. SOkA *Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 313, sign. 240, Seznam venkovských boháčů (dle obcí, bez data).
- 188 Zamítavé stanovisko v této věci se v okresních materiálech nedochovalo, na přípisu vyžadujícím stanovisko regionálních funkcionářů se však zachovala zajímavá rukopisná poznámka: *V.B. – obec si dělá blázny: Práci čest! SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. MěNV Dobruška, k. 33, inv. č. 299, sign. 930, Přípis Krajského soudu v Praze, č. j. 28 Nt 938/53, 28. 12. 1953.

Jiří Urban

vysídleny. Překážkou vysídlení jsou jediné shora uvedené důvody, informovala StB vedoucího tajemníka krajského sekretariátu KSČ.¹⁸⁹

Josef Vojnar, 35letý rolník z Nahořan čp. 37, byl během druhé světové války členem odbojové skupiny „Velký Josef“. Byl ale rovněž jiného než komunistického smýšlení, nadto vlastníkem dvou usedlostí, traktoru a dalšího vybavení, s nímž hospodařil na výměře 32 ha. Nikoli náhodně byl Josef Vojnar mezi těmi, na něž se záhy po „vítězném únoru“ soustředila pozornost místních komunistů. *Jedním z prvních činů nového M[ístního] A[kčního] V[y]boru] bylo předvolání některých občanů, [...] jimž předseda vytkl některé okolnosti, které svědčí prý o tom, že kladný postoj jejich k nově nastolenému režimu není ve všem takový, jak je dnes zapotřebí, zapsal kronikář ohlížeje se za rokem 1948.*¹⁹⁰ *Dalším občanem nesouhlasícím s dnešním zřízením je jistý Vojnar, rolník z Nahořan, hlásil „řídící orgán 12/Ťa“ po účasti na výborové schůzi KSČ v Nahořanech dva dny po manifestačním průvodu, tedy v době, kdy již Josef Vojnar dlel v celách královéhradecké StB.*¹⁹¹ Přestože místní kronikář soudil, že v obci nemají „vesnické boháče“,¹⁹² byl Josef Vojnar jako „kulak“ rovněž exemplárně odsouzen. K trestu 4 let vězení, pokutě 20 000 Kčs a ztrátě čestných práv občanských se přidala i konfiskace majetku¹⁹³ a později též zákaz pobytu v obci. Trest vykonával nejprve v Hradci Králové (do léta 1951), poté v tábore Prokop v Horním Slavkově.¹⁹⁴ Když manželka žádala o podmíněčné propuštění, vydal nahořanský MNV prohlášení, že nemá námitek, aby Josef Vojnar, dříve zemědělec zde, čp. 37, t. č. v trestní vazbě, se po odpykání ½ trestu, uloženého mu státním soudem, vrátil do svého trvalého bydliště v Nahořanech. [...] Josef Vojnar jest otcem dvou nezletilých dcer ve stáří 7 a 11 let, kterým velmi chybí otcovský dozor a výchova. Ani z hlediska veřejného zájmu a bezpečnosti nejsou zde známy skutečnosti,

189 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin kulaků, které nemohou být vysídleny pro nedostatečnou přípravu akce, KS-StB Hradec Králové 8. 6. 1953.

190 SOkA Náchod, f. Archiv obce Nahořany, kn. 4, Kronika obce nahořanský 1939–48, s. 204.

191 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsazek, Úřední záznam č. 33 z 12. 12. 1949. O obdivuhodném pokrytí spolupracovníky StB svědčí další zpráva z téhož dne, v níž „řídící orgán 50/Be“ ohlašoval poznatky k akcím proti kontrolám, načerpané přímo mezi lidem. Krom jiného zaznamenal: *Vojnar, kulak, zajištěn, mezi rolníky žádná odezva*. Ani skutečnost, že se výše zmíněný bezpečnostní pracovník vydal do Nahořan v tom prosincovém víkend, kdy se po okolí pořádaly hony, nezůstala bez povšimnutí: *Zjistil jsem, že dosud na tomto okrese nebyl řádně proveden zákon o myslivosti, myslivost zůstala nadále v rukou kulaků, čímž i tento kulak zůstal ozbrojen*, hlásil. Tamtéž, Úřední záznam č. 66 z 12. 12. 1949.

192 Po vyslechnutí Ďurišovy přednášky „Nový život na naší vesnici“ zapsal Václav Pozdílek do pamětní knihy obce: *Podle těchto závažných a jistě dobře uvážěných slov ministra zemědělství sotva by se v naší obci našel jediný vesnický boháč nebo vykořisťovatel, neboť spravedlivé a odůvodněné požadavky nahořanských rolníků menších i malých našly vždycky dřív i dnes u rolníků větších přes 20 ha výměry náležitého sousedského porozumění a pochopení*. SOkA Náchod, f. Archiv obce Nahořany, kn. 4, Kronika obce nahořanský 1939–48, s. 233. Zcela opačný byl pohled „řídícího orgána 44/Rs“, jenž královéhradecké StB dával na vědomí, že *pole zajištěných obdělávají členové jejich rodin a někde MNV zajistil výpomoc. V Nahořanech však obdělávají pole kulaka Vojnara jen samí velcí kulaci*. ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsazek, Úřední záznam č. 121 ze 4. 4. 1950.

193 Na dotaz obecních funkcionářů oznámil státní prokurátor Bláha v únoru 1951, že *konfiskační nález se pochopitelně týká pouze majetku odsouzeného, a tudíž se nevztahuje na existující podíl jeho manželky*. SOkA Náchod, f. MNV Nahořany, k. 8, inv. č. 181, Přípis Státní prokuratury Pst I 19/50, Praha 26. 2. 1951.

194 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 107

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

kteří by bránily návratu jmenovaného domů. Návrat jmenovaného neporuší jistě klid ve zdejší obci, napsal nepodepsaný obecní funkcionář.¹⁹⁵ Žádné přímluvy však nemohly zastavit rozjetou Akci K („kulaci“). Jeho příchodem se poměry v obci nezlepší ani nezhorší, napsali obecní funkcionáři k souhlasu s jeho podmíněčným propuštěním.¹⁹⁶ Jeho žena Jana se dvěma dětmi a tchánem byla na základě výměru dobrušského ONV dne 16. května 1953 vystěhována z Nahořan do obce Skrýchov k pracovnímu zařazení na státní statek Podolí na Tábořsku.¹⁹⁷

Po propuštění v červnu 1953 zde jako traktorista nastoupil rovněž Josef Vojnar. O tom, že byl i nadále pod „státobezpečnostním“ dohledem, svědčí mj. záznamy o operativním svazku o vyjmutí příslušných listů na základě lustrace na Vojnara Josefa k založení svazku pro OO-MV Tábor.¹⁹⁸ Když se na podzim 1959 bylo dobrušského OV KSČ zabývalo „opatřeními proti kulakům“, konstatovalo k jeho osobě: *Pracuje na Státním statku v Jistebnicích u Tábora. Pozemky i budovy užívá JZD, dluží 11.371 Kčs na daních. Návrh: zlikvidovat veškerý majetek v Nahořanech ve prospěch státu.*¹⁹⁹ Na to, jak byly dle stranického návrhu majetkové záležitosti rodiny „likvidovány“, vzpomínal Josef Vojnar s odstupem mnoha let: *V letech 1960–61 byla manželka pod politickým nátlakem donucena svůj podíl nemovitosti v Nahořanech darovat státu. [...] Zpět do Nahořan jsem se vrátil s rodinou až teprve 28. 9. 1966. Návrhy na přezkoumání uvedeného rozsudku podané v roce 1968 mnou i dalšími odsouzenými byly zamítnuty usnesením Krajského soudu v Hradci Králové dne 5. 12. 1973.*²⁰⁰ Děk dotazu obhájce při přezkumném řízení tohoto zamítnutí ale víme, že Josef Vojnar do roku 1971 pracoval jako předseda JZD v Nahořanech,²⁰¹ poté jako traktorista tamtéž. Přitom bylo konstatováno, že byl *úspěšným předsedou JZD.*²⁰²

Josef Žďárek z Černčic čp. 70, 37letý rolník obhospodařující 20 ha půdy, byl ještě v roce 1947 za své vzorné plnění kontingentů v rámci národní soutěže vyznamenán ministrem zemědělství Júliem Ďurišem, který mu osobně předal čestný odznak za práci a řádné plnění povinností. I proto jeho zatčení vzbudilo na vesnici velký ohlas i mezi dělnictvem a dne 15. února dala místní organizace KSČ jmenovanému dobrozdání, které dali jeho ženě. *Se žádostí, aby byl propuštěn, toto odeslala na ministerstvo vnitra. [...] Mínění o zatčeném je takové, že je nevinně zavřen a že byl na lidi dobrý, a žádný neví, z jakého důvodu je držen ve vězení, zaznamenal „řídící orgán 43/Pl“.*²⁰³ Kladným vyzněním posudků na Josefa Žďárka a Františka Tomka byli čelní okresní komunisté natolik zaskočení, že

195 *SOka Náchod*, f. MNV Nahořany, k. 6, inv. č. 158, Prohlášení, bez data.

196 *SOka Náchod*, f. Archiv obce Nahořany, kn. 12, Trestní protokol, Přípis adresovaný Krajské prokuratuře v Karlových Varech, č. j. 2 Pnt 5073/51-V, Nahořany 7. 6. 1952.

197 JECH, Karel (ed.): *Vystěhování*, Protokolární seznam, záznam č. 1035.

198 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Záznam o vyjmutí stran seržantkou Koníčkovou, bez data.

199 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 108.

200 Tamtéž.

201 Svědčí o tom i listiny z počátku 70. let, které Josef Vojnar podepisoval jménem JZD Svazarm v Nahořanech. *SOka Náchod*, f. JZD Nahořany, k. 2, inv. č. 14.

202 SOA *Zámrsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Protokol o veřejném zasedání Krajského soudu v Hradci Králové, 5. 12. 1973.

203 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 10 z 12. 3. 1950.

Jiří Urban

uprostřed probíhajícího procesu pověřili soudruha Tojnara z kádrového oddělení, aby *zajel do Černčic a Hrošky a osobně přešetřil zápisy o posudcích*.²⁰⁴

Svou účastí na jednání s ONV v Dobrušce se měl Žďárek dle osnovatelů procesu dopustit trestného činu *ze zaujatosti proti dnešnímu lidově demokratickému zřízení, neb jako starý člen Sokola jest silně zaměřen proti programu strany. Po únorových událostech v roce 1948 vstoupil do KSČ, a to pravděpodobně z důvodů prospěšných, a aby stranu sabotoval*.²⁰⁵ Státní soud jej proto odsoudil ke 4 rokům vězení, 10 000 Kčs pokuty, vyslovil ztrátu čestných práv občanských na dobu pěti let, jakož i konfiskaci celého jmění. *V době výkonu prvního trestu jsem pracoval jako farmář na justičním statku v Zámrsku, který byl veden jako ústav pro mladistvé provinilce, bylo tam tehdy 350 mladíků, vzpomínal Josef Žďárek*.²⁰⁶ V květnu 1952 byl podmíněčně propuštěn a vrátil se na hospodářství, jehož jedna polovina byla konfiskována²⁰⁷ (druhá byla majetkem manželky Zdeňky), a žil s „kulakým“ cejchem.²⁰⁸ V říjnu 1956 byl utvořen státní statek, na kterém byl pověřen vykonávat funkci vedoucího farmy Černčice. V srpnu 1959 byl Josef Žďárek znovu před soudem, opět byl na 4 roky zbaven svobody, tentokrát za ohrožení zásobování a rozkrádání a poškozování národního majetku. Vysloven byl i vedlejší trest zákazu pobytu v okrese Dobruška. Když na podzim 1959 bylo OV KSČ v Dobrušce projednávalo „opatření proti kulakům“, navrhlo *dokončit úplnou likvidaci. Vystěhovat z obce v rámci Státního statku Smiřice, děti nechat v zemědělství*. Josef Žďárek k tomu dodává: *Celé toto odsouzení bylo motivováno tehdejší marnou snahou o kolektivizaci zemědělství v naší obci Černčice. Byl velký zájem na tom, abych byl odsouzen, a hlavně, abych se musel s rodinou z obce Černčice vystěhovat*.²⁰⁹

Pro šest označených organizátorů manifestace tedy soud vyměřil tresty odnětí svobody ve výši 13 až 25 let, na zbývajících dvanáct účastníků vyšly tresty v rozsahu od 1 do 9 roků odnětí svobody. Čtrnácti souzeným osobám byla vyslovena konfiskace celého majetku.²¹⁰ *Státní soud zhodnotil objektivně všechny zjištěné okolnosti a rozsudkem prokázal, že si republiku rozvracet nedáme. Tresty, kterými státní soud zhodnotil zločiny a počinání souzených viníků, jsou stejně tvrdé jako spravedlivé, napsalo Rudé právo po procesu*.²¹¹ *Jedině nekompromisním bojem proti všem vesnickým boháčům můžeme dosáhnout radostnějšího života na našich vesnicích a vybudovat tam socialismus, přidávala regionální Pochodeň*.²¹²

204 Když potom místní stranické organizace posudky ke Státnímu soudu potvrdily, rozhodlo okresní předsednictvo strany věc dále vyšetřit. *SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. OV KSČ Dobruška, k. 6, inv. č. 42, kn. 42, Zápisy ze schůze předsednictva OV KSČ, Dobruška 23. 8. a 6. 9. 1950.

205 *ABS*, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, 1. část, Trestní oznámení č. j. 17172/49 adresované Okresní prokuratuře v Dobrušce, KV-StB Hradec Králové 22. 12. 1949.

206 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 109.

207 *SOkA Náchod*, f. MNV Černčice, k. 6, inv. č. 50, Seznam č. 3: Půda propadála ve prospěch státu.

208 *SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 313, sign. 240, Seznam venkovských boháčů (dle obcí, bez data).

209 VLČKOVÁ, Věra: *Horizonty*, s. 110.

210 Přestože výrokem soudu přišli o veškerý majetek, byly na nich posléze vymáhány další finanční, tedy majetkové tresty. *K návrhu na vyjmutí 6ti potrestaných zemědělců, kteří byli odsouzeni a jejich majetek konfiskován, bylo usneseno, aby pokuta nebyla slevována, nýbrž aby byla nahrazena z jejich dalšího společného majetku*. *SOkA Rychnov nad Kněžnou*, f. ONV Dobruška, k. 3, inv. č. 18, kn. 18, Zápis ze schůze rady ONV, 8. 9. 1950.

211 HAD, Dalibor: *Nedovolíme vesnickým boháčům rozvracet naši vesnici*. *Rudé právo*, 26. 8. 1950, s. 6.

212 *Vesniční boháči se zodpovídají před státním soudem v Hradci Králové*. *Pochodeň*, 25. 8. 1950, s. 2.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

Ještě jednou podotkněme, že příčinou dobrušské manifestace byl protest proti nesplnitelným zemědělským dodávkám.

Už jsme zmínili, že procesu byla přikládána značná politicko-výchovná významnost, byl očekáván příslušný exemplárně zastrášující dosah. Co se hodnocení procesu týče, *účast veřejnosti na zabájení přelíčení byla slabá vinou strany, která organizačně nepodchytila občanstvo*, konstatovalo krajské velitelství StB. Zároveň však královéhradecká Bezpečnost dodala, že *celé veřejné soudní přelíčení s iniciátory srocení mělo velký politický význam, což se odrazilo v plnění dodávek v letošním roce zvláště na okrese Dobruška. [...]* V průběhu procesu bylo jasné, že *pracující lid postihne spravedlivě a tvrdě všechny odpůrce socializace vesnice a rozvraceče lidově demokratického zřízení*, zaznělo v závěrečném politickém zhodnocení procesu.²¹³ Okresní prokurátor v Dobrušce ve své pravidelné situační zprávě poznamenal, že *Státní soud konal dva procesy, a to proti úředníkům z ONV pro sabotáž a proti organizátorům průvodu zemědělců na ONV. Procesy byly dobře připraveny až na to, že nebylo umožněno ani rozsudek vyslechnouti většímu počtu posluchačů ze zdejšího okresu. Proti úředníkům z ONV byl totiž proces připraven více pro rady ONV z kraje*²¹⁴ a řízení se *sedláky se konalo v Hradci Králové*, posteskl si závěrem.²¹⁵ Předseda Státního soudu Richter referoval o procesu ministerstvu spravedlnosti téměř v samých superlativech, zdůrazňuje jeho pečlivou politickou přípravu. *Proces vyvolal veliký zájem místní veřejnosti a podle došlé zprávy KV KSČ Hradec Králové splnil dokonale svůj politický úkol, izolovat, odhalit a zneškodnit vesnického boháče*. Působil *prý naprosto přesvědčivě a shodoval se s právním citěním veřejnosti jak v otázce viny, tak i co do uložených trestů*, pochvaloval si Richter.²¹⁶ V květnu 1956 vypracoval por. Josef Kasnar vyhodnocení skupinového svazku, v němž konstatoval, že *svazek obsahuje operativní materiál ke kulakům, kteří mohou i dnes škodit našemu hospodářství*, a navrhl jeho archivaci, s čímž nadřízený npor. Vlk souhlasil. Teprve z rozhodnutí npor. Michka bylo na jaře 1964 zrušeno evidování osob, mezi nimiž nechyběl ani ing. Tomek, zesnulý již v roce 1955.²¹⁷

V souvislosti s případem dobrušské manifestace byl shodně vyslýchán i 44letý rolník Josef Černý, obhospodařující 20 ha usedlost v Klášteře nad Dědinou čp. 19. Patřil

213 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Srocení zemědělců na ONV v Dobrušce – konečná zpráva adresovaná útvaru 701-A dne 8. 9. 1950.

214 Kupříkladu královéhradecký jednotný národní výbor (JNV) byl k vyslání zástupců okresu k procesu s lidovými referenty v Dobrušce instruován zástupcem KNV dne 4. 8. 1950, rada poté proces projednala dne 18. 8. 1950. *SOka Hradec Králové*, Katalog zápisů schůzí rady JNV (inventář č. 257).

215 *SOA Zámorsk*, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva za měsíc srpen 1950, Okresní prokuratura v Dobrušce 1. 9. 1950.

216 *NA*, Generální prokuratura Praha (neuspořádáno), Zpráva adresovaná komisi pro styk se státním soudem a státní prokuraturou při ministerstvu spravedlnosti, B. č. 132-1/50, Presidium Státního soudu v Praze 27. 10. 1950.

217 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní pods vazek, Skup. svazek akce „Dobruška“ – uložení do archivu, KS MV Hradec Králové 3. 5. 1956. „Kulacky“ ocejšchování hospodáři byli předmětem „státobezpečnostního“ zájmu jistě nejen na základě rozkazu ministra vnitřní z 3. 1. 1959 (*Rozpracování, pozorování a evidování „bývalých lidí“*), který okresním oddělením StB stanovoval vést evidenci obyvatel nebezpečných režimu. *Kulaci a jejich rodinní příslušníci, pokud mají nepřátelský poměr k našemu zřízení*, figurovali na předních příčkách osob podléhajících evidování. *TOMEK*, Prokop: *Okres na východě 1960–1989: občané a nejnížší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Vyšehrad, Praha 2008, s. 122–126.

Jiří Urban

do kategorie bývalých členů KSČ, kterým v určitou chvíli svitlo, jakéže jsou komunistické představy o zemědělství, a po Nechanické aféře z léta 1947 z KSČ vystoupil. Spolupracovník komunistické StB jej později charakterizoval takto: *Sedlák v Klášteře n. Děd., bývalý agrárník, vlastníci asi 70 korců polí. V roce 1945 byl též příslušníkem strany KSČ, dokonce zemědělským referentem ONV v Dobrušce, po nechanickém případě legitimaci vrátil a vystoupil.*²¹⁸ Začátkem prosince 1949 byla i u něj provedena jedna z kontrol, neboť nedodal kvůli špatné úrodě 30 q pšenice a 7 q žita. Ostatní dodávky měl splněné. Tuto objektivní skutečnost nezávinně měl rovněž potvrzenu od místní výživovací komise. Pro účast na dobrušské manifestaci byl později rovněž vyslýchán.²¹⁹ Na svou obhajobu uvedl, že chtěl docílit pouze toho, aby jemu i dalším rodinám byly zachovány alespoň samozásobitelské dávky, které byly určeny pro výživu celé rodiny.²²⁰ V srpnu 1950 k tomu v Praze na Pankráci vypověděl: *Snad pod tlakem těchto událostí cítil jsem se býti existenčně ohrožen a uposlechl jsem výzvy, abych se zúčastnil schůze na ONV v Dobrušce, kde bude protestováno proti odebrání samozásobitelských dávek.*²²¹ Josef Černý byl v tu dobu vyšetřován pro zaměstnání tří brigádníků, respektive ukrytí osob hledaných SNB v dubnu 1950. Pravděpodobně pro tuto skutečnost byl Josef Černý souzen v individuálním či jiném společném procesu, je však nepochybné, že na samém sklonku Akce K („kulaci“) byla i jeho rodina (zároveň s rodinou Josefa Chmelaře) dne 1. července 1953 nuceně vysídlena na přikázaný státní statek Terešov pod ředitelstvím Mirošov.²²²

Akce K („kulaci“) na Dobrušsku

Prísne tajná směrnice ministrů národní bezpečnosti, vnitra a spravedlnosti o *uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů*, projednaná 19. září 1951 nově zřízeným politickým sekretariátem ÚV KSČ,²²³ se s účinností od 1. listopadu téhož roku stala podkladem pro Akci K („kulaci“).²²⁴ Centrálně řízená

218 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, Operativní podsvazek, Úřední záznam č. 2 ze dne 11. 4. 1950.

219 Večer [...] před demonstrací zemědělců v Dobrušce přišel Josef Černý k Rampasové, oba z Klášteřa nad Dědinou, a upozornil ji, že druhý den jedou všichni zemědělci do Dobrušky na ONV. [...] Sám sedlák Rampas se prý podivuje, proč jest zajištěna jeho žena, která sice byla v Dobrušce, ale uvědoměna statkářem Černým, zaznamenal „řídící orgán 97/Bt“. Tamtéž, Úřední záznam č. 2 z 11. 4. 1950.

220 Že tato zdánlivě logická a pro zemědělce samozřejmá zvyklost nebyla ve veřejnosti přijímána jednoznačně, ilustruje zpráva dobrušského prokurátora: *Stále ještě je pozorovat rozladění nad zdražením mouky*, hlásil okresní prokurátor v Dobrušce z kraje února 1951. *Dokonce někteří poukazují na to, že se mělo obilí zemědělcům odebrat všechno a pak je nechat kupovat mouky a chleba a že by tím se zamezilo zkrmování obilí a nemuselo dojít ke zdražení mouky a výrobků z ní.* SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 1, inv. č. 271, sign. T 12/50, Situační zpráva za leden 1951, Okresní prokuratura v Dobrušce 2. 2. 1951.

221 ABS, f. HK-V, vyšetřovací spis a. č. V-1626 HK, 1. část, Dodatek k protokolu, Praha Pankrác 18. 8. 1950.

222 JECH, Karel (ed.): *Vystěhování*, Protokolární seznam, záznam č. 1307.

223 NA f. KSČ-ÚV-02/5, sv. 7, a. j. 59, bod 6 schůze politického sekretariátu ÚV KSČ z 19. 9. 1951.

224 *Ačkoliv o jejich obsahu nebyla informována a nejednala vláda ani Národní shromáždění a nikdy nebyl zveřejněn, staly se splatností od 1. listopadu 1951 celostátně závazným předpisem s faktickou autoritou zákona, a to i bez ohledu na upozornění právních odborníků, že je v rozporu s Ústavou z 9. května 1948, podotýká historik Karel Jech.* JECH, Karel: *Strasti a naděje selského stavu. Asociace soukromého zemědělství ČR, Praha 2004, s. 26.*

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

akce vystěhovávání probíhala ve dvou hlavních etapách s půlroční přestávkou (od května do listopadu 1952) až do konce léta 1953. Jednotlivá vyhotovení směrnic byla zaslána krajským velitelům StB, krajským prokurátorům a předsedům KNV. Ustanovení směrnic tří ministrů se vztahovala i na rodiny „vesnických boháčů“ odsouzených k propadnutí celého jmění ještě před jejím vydáním, proto se dotkla i dobrušských hospodářů.

V únoru 1953 upozornila pražská Generální prokuratura všechny krajské prokurátory, že *akci úpravy poměrů rodinných příslušníků odsouzených kulaků, jako významné pomoci naší vesnici při její socialistické přestavbě, je dosud věnována ze strany zúčastněných složek nedostatečná péče*. Náměstek generálního prokurátora David v dopisu vytýkal nedostatečné obeznámení komise předsedy ONV se skutkovým a právním stavem konkrétních případů, nezajištění dalšího hospodaření na konfiskované usedlosti i slabou politickou přípravu zákroků. Posteskl si rovněž, že mnozí krajští prokurátoři nezasílali Generální prokuratuře a zemědělskému oddělení ÚV KSČ *zvláštní zprávy o každém opatření komise předsedy ONV, chyběla přesná evidence všech případů této politicky významné akce, a tím možnost jejího řízení a kontroly z hlediska celostátního*.²²⁵ Na vině byla i neznalost okresních prokurátorů. Obsah směrnic tří ministrů jim byl totiž tlumočen jen ústně na krajské pracovní poradě, se zněním *obou výnosů a doplňujících instrukcí* tedy obeznámení nebyli. Situaci měl zlepšit pokyn Generální prokuratury, aby krajští prokurátoři zaslali svým okresním kolegům opis výnosu tří ministrů z 22. října 1951 a výnosu ministra spravedlnosti č. T 1173/52/-II/4 z 23. září 1952, jakož i doplňujících instrukcí.²²⁶ Královéhradecký krajský prokurátor Šafařík tak učinil 5. března 1953.²²⁷ Krátce předtím bylo na meziresortní poradě, která se uskutečnila 25. února 1953 na ministerstvu vnitra, rozhodnuto, že náklady spojené s přemisťováním rodin odsouzených „vesnických boháčů“ budou v roce 1953 *brazeny z ústředně zajištěných prostředků rozpočtu kap. 10 Ministerstvo vnitra, skup. 2. Kulturní a soc. opatření, část 3. Sociální opatření, oddíl 4. Osídlovací politika*.²²⁸

Na začátku dubna 1953 upozornil královéhradecký krajský prokurátor Šafařík v přísně tajné zprávě pro soudruha Podzimka z KV KSČ na skutečnost, že *pouze v okresech Náchod a Dobruška není dosud případu, který by bylo možno zahrnouti do akce podle výnosu tří ministrů. Těmto okresům bude věnována zvýšená pozornost, sliboval závěrem*.²²⁹

225 SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 4, inv. č. 274, sign. [Spr.] T 38/53, Přípis Generální prokuratury ve věci úpravy poměrů rodinných příslušníků odsouzených „kulaků“, Praha 21. 2. 1953.

226 Tamtéž.

227 Šafařík dále všechny okresní prokurátory zavázal, aby o každém vysídlovacím opatření komise předsedy ONV podali zvláštní zprávu *s uvedením zejména toho, jaký byl průběh vysídlení, zajištění případu, odezva mezi občany, potíže atd.* V archivním fondu královéhradecké Krajské prokuratury se však tyto zprávy nedochovaly. SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 4, inv. č. 274, sign. [Spr.] T 38/53, Přípis č. TI-41/53-1, Hradec Králové 5. 3. 1953.

228 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 315, sign. 254, Přípis ministerstva vnitra zn. V/2-254.0-19/5-53, Praha 26. 5. 1953.

229 SOA Zámorsk, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 465, inv. č. 260, sign. 1/45/3/4, Situační zpráva o přesídlení kulaků, Krajská prokuratura Hradec Králové 2. 4. 1953.

Jiří Urban

Po urgencích, které se na odpovědné dobrošské soudruhy musely snést, se věci začaly hýbat. Už následující šestinedělí přineslo výrazný posun, 11. dubna byly vystěhovány „rodinné celky“ Marie Rampasové a Františka Tomka, 16. května došlo k přesídlení rodiny Josefa Vojnara. Vyhledání „vhodných“ případů musela být věnována opravdu nejvyšší pozornost, vedle pohotové „realizace“ těchto tří byla totiž v krátké době vytipována více než desítka dalších adeptů vysídlovací akce. V květnu 1953 poukázalo ministerstvo vnitra na depozitní účet dobrošského ONV u Státní banky československé částku 170 000 Kčs. Jednalo se o zálohové prostředky na úhradu nákladů spojených s přemísťováním rodin „vesnických boháčů“.²³⁰ Na dotaz bezpečnostního referenta Kováře, na kolikže již vysídlování „kulaků“ dobrošský ONV přišlo, účtárna sdělila, že *doposud na shora uvedený účel bylo vyplaceno Kčs 27 518,- ve starých penězích*. Rukopisná poznámka potom upřesňuje, že šlo o náklady na „realizaci“ tří případů, s dalšími čtrnácti se předběžně kalkulovalo do konce roku 1953.²³¹ V polovině roku referent pro vnitřní věci vyrozuměl ministerstvo vnitra, že *do konce roku 1953 má být provedeno ještě 11 případů, z kterých byly dva 1. 7. 1953 již provedeny, ale faktury dosud nebyly podány. [...] zbytek je 142 482 Kčs, tj. v nových penězích 28 496.40 Kčs, který dle odhadu do konce roku 1953 stačí*.²³² Oněmi případy, „realizovanými“ první prázdninový den roku 1953, byly vystěhované rodiny Josefa Chmelaře a Josefa Černého.²³³ Kromě pětice (Chmelař, Kupka, Rampasová, Tomek, Vojnar) zahrnuté do celostátní evidence k Akci K(„kulaci“) se počítalo s vystěhováním čtveřice dalších (Baše, Dašek, Šitina, Valtera), jejichž jména se již do protokolárního seznamu „rodinných celků odsouzených vesnických boháčů“ určených k vystěhování v Akci K(„kulaci“) nedostala. Jen díky politickým souvislostem, které vedly k zastavení centrem koordinované vysídlovací akce, byly tyto rodiny vystěhování ušetřeny, přestože ještě v polovině července 1953 krajské bezpečnostní a politické špičky urgovaly dobrošské soudruhy, aby *tyto případy překontrolovali a zařídili přes komunisty z ONV vyloučení uvedených rodin z JZD, aby mohly být co nejdříve vysídleny*.²³⁴

Tato drastická přesídlovací akce měla z pohledu kolektivizačních iniciátorů a agitátorů přispět k „socializaci“ venkova, ke konečné a úplné kolektivizaci československého zemědělství. Po deseti letech tohoto násilného procesu, na podzim 1959 se na své pravidelné schůzi sešlo předsednictvo dobrošského OV KSČ, aby projednalo hlavní bod programu – opatření proti „kulakům“. Jednání vyústilo v pokyn *urychleně*

230 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. ONV Dobruška, k. 54, inv. č. 315, sign. 254, Přípis ministerstva vnitra zn. V/2-254.0-19/5-53, Praha 26. 5. 1953.

231 Tamtéž, Přípis zn. HRÚ/1953, Dobruška 11. 6. 1953.

232 Tamtéž, Přípis zn. III-254-1953, Dobruška 4. 7. 1953. Vyúčtování nákladů ke konci roku 1953 se v agendě dobrošského ONV bohužel nedochovalo.

233 Seznam s Chmelařovým i Černého jménem zaslal počátkem června 1953 krajskému sekretariátu KSČ referent KS-StB pro mimořádná opatření vrchní strážmistr Těšina spolu s informací, že k vysídlení jejich „rodinných celků“ již byla zajištěna místa na ČSSS a očekává se urychlená „realizace“. SOA Zámorské, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin „kulaků“, které budou v nejbližší době vysídleny, KS-StB Hradec Králové 8. 6. 1953.

234 SOA Zámorské, f. KV KSČ Hradec Králové, k. 471, inv. č. 302, sign. 1/54/10/4, Seznam rodin „kulaků“, kteří mají být vystěhováni, č. j. 752/Ja/Kb/53, Hradec Králové 11. 7. 1953.

Rolnická manifestace: motivace, manipulace, existenční důsledky

a intenzivně vymáhat pohledávky u kulaků a doporučení s. Havlínovi, náčel. odd. MV, aby kulaci, kteří byli nastěhováni z jiných okresů, byli sledováni, v případě potřeby zajistit jejich přemístění.²³⁵ Na konci října pak byla předložena zpráva o okresní činnosti Bezpečnosti, prokuratury a soudu, v níž se konstatuje: *Pokud jde o zbytky vykořisťovatelské třídy na vesnici, směřuje činnost soudu k jejich izolaci a likvidaci.*²³⁶ Tou dobou, na sklonku páté dekády, se totiž celorepublikově hodnotil postup kolektivizace. Nebylo tomu jinak ani v Dobrušce na konci její okresní éry. *Dle usnesení OV KSČ i dle usnesení zasedání ONV má být do konce letošního roku dosaženo celkové socializace vesnice*, stojí ve zprávě hodnotící postup kolektivizace. Bohuslavice, Hroška, Pohoří a Slavětín, z nichž pocházeli hospodáři exemplárně potrestaní za dobrušskou manifestaci, přitom stále figurovaly mezi obcemi s větším množstvím půdy mimo JZD.²³⁷

Cesta k rehabilitaci

Odvolání čtrnácti odsouzených v lednu 1951 zcela formálně zamítl Nejvyšší soud jako bezdůvodné.²³⁸ V září 1968 hospodáři, kteří si odpykali trest, podali podnět k rehabilitaci.²³⁹ Rehabilitační řízení se nesmírně protahovalo, teprve po pěti letech byl stanoven termín veřejného zasedání k návrhu. *Je třeba posoudit a zhodnotit původní i nové důkazy při současném uvážení mezinárodní politické situace a politického zápasu pokrokových sil s reakcí uvnitř našeho státu v kritické době*, poznamenal si k řízení prokurátor.²⁴⁰ Krajský soud v Hradci Králové zasedl v této věci 5. prosince 1973. Krajský zástupce prokuratury poukázal na presumpci správnosti napadeného rozhodnutí a zdůraznil, že nebylo prokázáno ať už psychické či fyzické násilí, *že otázku právní kvalifikace a výše ukládaných trestů nelze hodnotit odděleně od dané politické situace. [...] Navrhovatelé totiž vlastně skutky nepopírají, pouze se snaží zlehčit závažnost a společenskou nebezpečnost svého tehdejšího jednání.*²⁴¹ Soud se ztotožnil s jeho kvalifikací a vydaným usnesením návrhy na přezkum odsuzujícího rozsudku zamítl.²⁴²

235 SOkA Rychnov nad Kněžnou, f. OV KSČ Dobruška, k. 18, inv. č. 109, kn. 109, Zápis ze schůze byra OV KSČ, 9. 9. 1959.

236 Tamtéž, inv. č. 110, kn. 110, Materiál pro zasedání byra OV KSČ dne 27. 10. 1959 k bodu Rozbor bezpečnosti, prokuratury a soudu na úseku boje proti trestné činnosti v okrese Dobruška.

237 Tamtéž, inv. č. 108, kn. 108, Materiál pro zasedání byra OV KSČ dne 25. 8. 1959 k bodu Projednání postupu socializace vesnice.

238 SOA Zámrsrk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Usnesení Nejvyššího soudu č. j. To III 56/50, Praha 31. 1. 1951. Neodvolal se pouze Václav Hrnčíř, Josef Kareš, Miroslav Mrázek, Karel Oubrecht a Miloš Pavlík. *Odvolací řízení v této věci probíhalo formálně, jak tomu nasvědčují chyby v odvolacím usnesení a jeho nedostatečné odůvodnění*, konstatuje zápis z pozdějšího přezkumného řízení. Tamtéž, Protokol o veřejném zasedání Krajského soudu v Hradci Králové, 5. 12. 1973.

239 Redaktor *Zemědělských novin*, který na případ dobrušských hospodářů v létě 1968 upozornil, napsal, že případ leží jako stín na kraji mezi Dobruškou a Opočnem, a vyzval nečekat, až si tito lidé požádají o rehabilitaci sami, ale zařídit, aby příslušná místa v Rychnově n. K., kde je dnes sídlo okresu, přišla s iniciativou. *Bylo by to slušné, čestné a spravedlivé*, zdůraznil závěrem. JUNGWIRTH, J.: Selská rebelie po 200 letech. *Zemědělské noviny*, 28. 6. 1968, s. 4.

240 SOA Zámrsrk, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Rukopisné poznámky k líčení před Krajským soudem v Hradci Králové dne 5. 12. 1973, bez data.

241 Tamtéž, Protokol o veřejném zasedání Krajského soudu, Hradec Králové 5. 12. 1973.

242 Tamtéž, Usnesení č. j. 12 Tr 46/68, Hradec Králové 5. 12. 1973.

Jiří Urban

Spravedlnosti se domáhající hospodáři, zastupovaní JUDr. Bedřichem Blumem, se opět odvolali k Nejvyššímu soudu. Zajímavé doplnění tehdejších událostí přinesli Jan Baše, Josef Vojnar a Josef Žďárek, kteří se ve své stížnosti proti zamítavému usnesení dovolávali výpovědi někdejšího předsedy ONV Horáka, *kteří v tomto přezkumném řízení byl velmi zevrubně vylechnut mimo veřejné zasedání dne 20. února 1970. Psali, že Karel Horák velmi zevrubně líčí na str. třetí své výpovědi, že tehdy, tj. před vynesením rozsudku, resp. před hlavním líčením státního soudu v r. 1950, ho navštívil nějaký muž, který se mu představil jako člen senátu státního soudu. Tento řekl Karlu Horákovi, že státní soud bude ukládat tresty až 20 let. Karel Horák tehdy projevil svůj názor, že je to nesmysl, že podle jeho soudu může jít jen o nějaký přestupek o porušení veřejného pořádku. K témuž názoru se připojil tehdy též jiný člen rady ONV Ficenec.*²⁴³ Jejich stížnosti byly v dubnu 1974 zamítnuty usnesením Nejvyššího soudu, který souhlasil se závěry soudu první stolice. Konstatoval, že *tehdejší události nelze hodnotit jinak než jako součást třídního boje odehrávajícího se na vesnici a že rozhodnutí býv. státního soudu po stránce věcné nebylo otřeseno.*²⁴⁴ Proti jeho rozhodnutí již nebyl přípustný žádný opravný prostředek. Trest si odpykavší hospodáři byli coby navrhovatelé přezkoumání rozsudku nuceni uhradit náklady řízení, stanovené pro každého paušální částkou 600 Kčs.²⁴⁵ Teprve v létě 1990 byli všichni tito podorlíčtí hospodáři plně rehabilitováni.²⁴⁶

243 Tamtéž, Odůvodnění stížnosti do usnesení ze dne 5. 12. 1973, Praha 21. 12. 1973. Zmíněná výpověď někdejšího předsedy ONV z února 1970 se v archivních dokumentech královéhradecké Krajské prokuratury bohužel nezachovala.

244 SOA Zámorské, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Usnesení Nejvyššího soudu ČSR č. j. 5 Tor 7/74, Praha 16. 4. 1974.

245 SOA Zámorské, f. Krajská prokuratura Hradec Králové, k. 198, inv. č. 418, sign. 1 KR 80/68, Usnesení Krajského soudu č. j. 12 Tr 46/68, Hradec Králové 16. 9. 1974.

246 Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze 17. 7. 1990 (č. j. 59/90) byly odsuzující rozsudky zrušeny a trestní stíhání zastaveno.

